

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Anja Radosavljevič

Prehod starostnikov iz domačega okolja v dom za starejše občane

Diplomsko delo

Ljubljana, 2023

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Anja Radosavljevič

Prehod starostnikov iz domačega okolja v dom za starejše občane

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Mojca Urek

Ljubljana, 2023

ZAHVALA

Hvala vsem sogovornikom, ki ste z mano delili svoje zgodbe.

Hvala mentorici izr. prof. dr. Mojci Urek za vso pomoč, podporo in usmerjanje pri pisanju diplomskega dela.

Hvala družini za vso podporo in spodbudne besede.

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Anja Radosavljevič

Naslov: Prehod starostnikov iz domačega okolja v dom za starejše občane

Mentorica: izr. prof. dr. Mojca Urek

Kraj: Ljubljana

Leto: 2023

Število strani: 54

Število prilog: 3

Število tabel: 1

Število slik: 0

POVZETEK

V diplomski nalogi sem predstavila doživljanje starostnikov ob preselitvi v dom starejših občanov. Zanimalo me je, iz kakšnih razlogov so se odločili za preselitev, kakšni občutki so jih ob tem spremljali, kaj je bil najtežji del preselitve in kako so se navadili na novo življenje znotraj doma. Želela sem izvedeti še o njihovih izkušnjah z izven institucionalnih oblikah pomoči, njihovih izkušnjah s tem, da so bili njihovi svojci v vlogi oskrbovalca, in njihov pogled na vlogo socialne delavke v domu. Poleg starostnikov sem intervjuvala tudi svojce, ki imajo izkušnjo s tem, da so svojca namestili v dom. Zanimal me je njihov pogled na domove za starejše občane, njihova izkušnja v vlogi oskrbovalca in njihove občutke ob namestitvi starostnika v dom. Nazadnje sem želela izvedeti še pogled socialne delavke, ki je zaposlena v domu starejših občanov. Želela sem, da mi opiše svoje delo, svoje izkušnje z novimi stanovalci, izkušnje sodelovanja s svojci in na koncu še načine, s katerimi novim stanovalcev olajšajo prehod v dom za starejše občane. Ugotovila sem, da je za marsikoga prehod v dom travmatična izkušnja, posebej v primerih, ko so bili prisiljeni v to odločitev v zelo kratkem času. Kljub temu da so velikokrat začetki nekoliko težavni, se stanovalci s pomočjo dobrih odnosov, ki jih imajo z zaposlenimi, in rednimi stiki s svojci, prilagodijo na življenje znotraj doma. Stanovalci so s svojim življenjem znotraj doma zadovoljni.

Ključne besede: starejši ljudje in družba, izkušnje v domu starejših, socialno delo s starostniki

GRADUATION THESIS DATA

Name and surname: Anja Radosavljevič

Title: The transition of elderly people from their home environment to a nursing home

Mentor: izr. prof. dr. Mojca Urek

City: Ljubljana

Year: 2023

No. Of pages: 54

No. Of appendixes: 3

No. Of tables: 1

No. Of pictures: 0

GRADUATION THESIS ABSTRACT

In my thesis, I presented the experience of elderly people when moving to a nursing home. I was interested in the reasons for their decision to move, the emotions that accompanied them, the most difficult part of the move, and how they adjusted to their new life within the home. I also wanted to hear about their experiences with non-institutional forms of help, their experiences with family members as caregivers, and their perspective on the role of social workers in the nursing home. In addition to the elderly residents, I also interviewed family members who have experience with placing someone in a nursing home. I was interested in their views on nursing homes, their experiences as caregivers, and their feelings about placing an elderly person in a home. Finally, I wanted to hear from a social worker employed in a nursing home. I wanted her to describe her work, her experiences with new residents, her experiences working with families, and finally, the ways in which they facilitate the transition of new residents into the nursing home. I found that for many people, the transition to a nursing home is a traumatic experience, especially in cases where they were forced to make this decision very quickly. Despite the initial difficulties, residents adapt to life within the home with the help of good relationships with staff and regular contact with family members. The residents are satisfied with their lives within the home.

Key words: Elderly people and society, experiences in the home for the elderly, social work with the elderly

Kazalo vsebine

1	STAROST IN STARANJE	1
1.1	BIOLOŠKI IN PSIHOLOŠKI VIDIK STARANJA	2
1.2	POTREBE STAREJŠIH	3
1.2.1	DEMOGRAFSKE SPREMEMBE	4
2	STAROSTNIKI IN SOCIALNE MREŽE	6
2.1	FORMALNA MREŽA	7
2.1.1	INSTITUCIONALNO VARSTVO STAREJŠIH	7
2.1.1.1	DOM ZA STARE	8
2.1.1.2	ŽIVLJENJE PRED PRIHODOM IN PO PRIHODU V DOM.....	11
2.1.1.3	DNEVNO VARSTVO.....	11
2.1.1.4	OSKRBOVANA STANOVANJA	11
2.1.2	OBLIKE SKRBI IZVEN INSTITUCIONALNEGA VARSTVA	12
2.1.2.1	OSKRBA NA DOMU	12
2.1.2.2	CENTRI ZA POMOČ NA DALJAVO	14
2.2	NEFORMALNE SOCIALNE MREŽE.....	14
2.2.1	MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE	15
2.2.2	STISKE SVOJCEV	16
2.2.3	VLOGA SVOJCEV PRI PREMESTITVI STAROSTNIKA V DOM	17
3	SOCIALNO DELO S STARIMI LJUDMI.....	18
3.1	NAČELA IN METODE SOCIALNEGA DELA S STARIMI LJUDMI.....	19
3.2	POMEN SODELOVANJA MED SOCIALNIM DELAVCEM IN SVOJCI	20
3.3	VLOGA SOCIALNE DELAVKE V DOMU ZA STARE.....	22
4	OPREDELITEV PROBLEMA	24
5	METODOLOGIJA.....	25
5.1	VRSTA RAZISKAVE.....	25
5.2	RAZISKOVALNI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	25
5.3	POPULACIJA IN VZORČENJE	25
5.4	ZBIRANJE PODATKOV.....	25
5.5	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	26
6	REZULTATI.....	27
6.1	Doživljanje starostnikov ob prihodu v dom.....	27
6.1.1	Proces prilagajanja.....	32
6.2	VLOGA SVOJCEV	33

6.3	SOCIALNA DELAVKA	38
7	RAZPRAVA	40
8	POVZETEK UGOTOVITEV IN PREDLOGI	45
9	UPORABLJENA LITERATURA:	47
10	PRILOGE:	52

KAZALO TABEL

Tabela 5.1: Značilnosti vzorca raziskave	26
--	----

1 STAROST IN STARANJE

Splošno mnenje današnjega časa o procesu staranja je, da je to proces, ki je skupen vsem živim bitjem (Beauvoir, 1970).

Starost je prepletena z družbo in dogajanjem v njej, vendar nanjo tudi vpliva. Vsak posameznik ima znotraj družbe neko družbeno vlogo, ki mu zapoveduje, kako se mora obnašati (Bukovec, 2015). Čeprav starostna meja ni jasno določena, se v Sloveniji običajno šteje, da so osebe z dopolnjenim 65. letom starosti, starejši občani (Brodnik, 2020). Poleg tega je tudi odhod v penzijo ločnica med starejšimi in mlajšimi občani. Upokojitev je v življenju posameznika velik preskok iz aktivnega, delovnega življenja, v neaktivno in mirno življenje. V tem obdobju se mora posameznik odpovedati vlogi aktivnega državljana in se prilagoditi novemu načinu življenja, ki mu prinese veliko več prostega časa (Ušeničnik, 2000). Vsak posameznik se z novim življenjskih obdobjem spopada na svoj način, zato bi družba morala poskrbeti za lažji prehod iz delovnega v upokojeno življenje. Na žalost, pa se v družbi skrb za starejše velikokrat zanemari, kar upokojence še bolj zaznamuje (prav tam).

Starost je življenjsko obdobje, ki ga vsak posameznik doživlja drugače. Posameznikovo doživljanje obdobja starosti pomembno vpliva na oceno lastnega stanja, odnos do okolja in na strategije, ki jih izbira za svoje življenje. Pozitivno doživljanje starosti spremlja občutek zadovoljstva, če je posameznik izpolnil svoja življenjska pričakovanja. Negativno doživljanje pa sprožajo razne izgube, kot na primer izguba zdravja (Imperl, 2012).

Neposredno socialno okolje, v katerem starostnik živi, je eden izmed najpomembnejših, če ne najpomembnejši dejavnik blaženja ali potenciranja doživljanja vseh vrst izgub. Pomembno je ali živi sam ali v bližini svojcev, ali ima krog prijateljev ali je že vse izgubil, ali živi v lastnem domu ali je premeščen v ustanovo. Vse to ima velik vpliv na posameznikovo splošno zdravje in počutje (prav tam).

Prehod v tretje življenjsko obdobje prinaša številne nove izkušnje, pogostokrat so te izkušnje tudi boleče. Primeri bolečin izkušenj so odhodi otrok iz družine, upokojitev, starostne bolezni, izguba ljubljenih, temu pa se velikokrat pridružijo še finančne težave, odhod od doma in osamljenost (Pečjak, 2007).

1.1 BIOLOŠKI IN PSIHOLOŠKI VIDIK STARANJA

Biološke in psihološke spremembe, ki so posledice staranja, so eden izmed večjih strahov povezanih s procesom staranja (Crandall, 1991). Biološka starost pomeni ohranjenost našega organizma glede na naše koledarsko leto in hkrati pomeni prisotnost ali odsotnost starostnih bolezni (Pečjak, 2007). Biološko staranje vpliva na celoten organizem, tudi na zunanji videz posameznika (prav tam).

Eden prvih znakov staranja so orumeneli zobje, ki lahko nastopijo že kmalu po 30. letu starosti. Številnim ljudem začne vid pešati pred 40. letom starosti. Kmalu za tem začne pešati sluh, postanemo manj občutljivi, posebej na visoke tone (Pečjak, 2007). Najvidnejši del telesa, ki nakazuje na staranje, pa je koža. Zaradi počasnejšega obnavljanja kože se z leti naša koža stanjša, kar vodi do gub. Poleg tega izgubimo čvrstost in elastičnost zaradi pomanjkanja kolagena in elastina, kar daje naši koži videz ohlapnosti. Poleg tega prihaja do vidnih sprememb tudi na laseh in lasišču. Lasje se začnejo redčiti, saj z leti izpade več las, kot jih zraste. Značilno je tudi, da se začnejo pojavljati dlake po drugih predelih telesa, predvsem v obrvih in ušesih (prav tam).

Manj vidne spremembe so spremembe, ki se dogajajo znotraj našega telesa, in sicer spremembe mišičnega tkiva in kostne mase. Za mišične spremembe je značilna atrofija mišic in skleroza sklepov, ki sta navzven vidni kot težave pri gibanju in delu. Poleg tega trdi deli kosti postanejo bolj mehki in porozni, zato je tveganje zloma kosti veliko večje kot pri mlajših generacijah (Beauvoir, 1970).

Dejstvo, ki ga je pomembno omeniti je, da kronološka in biološka starost velikokrat ne sovpadata. Med posamezniki iste starosti so velike razlike. Na razlike vpliva več različnih dejavnikov, kot npr. zdravje, dednost, čustva, okolje, življenjski standard in pretekle navade. Pri tem ima veliko vlogo tudi posameznikovo psihološko stanje. Dokler um ohrani svojo ravnovesje in moč, je lahko posameznik dobrega telesnega zdravja (Beauvoir, 1970). Na naše psihološko stanje pa pomembno vpliva doživljanje starosti. Sprememba videza lahko zelo negativno vpliva na naše psihološko stanje, saj je videz pomemben dejavnik, ki oblikuje človekovo samopodobo. Posamezniku, ki v ogledalu vidi staro osebo, se zniža raven aspiracij za prihodnost, medtem ko se osebi, ki vidi mlad obraz, raven aspiracij dviguje in od prihodnosti več pričakuje (Pečjak, 2007).

Pečjak (2007) razlikuje tri značilne reakcije na staranje:

- pretirano dobra samopodoba: nekateri posamezniki se vidijo kot lepši, močnejši in pomembnejši, kot so v resnici. Samim sebi bi pripisali višjo oceno, kar prej ali slej vodi do razočaranja, ko so soočani z realnostjo.
- pretirano slaba samopodoba: nekateri posamezniki pa se vidijo veliko slabše, kot so v resnici. Pripisujejo si veliko nižje mentalne in telesne sposobnosti, vidijo se kot grde. Posledica takega mišljenja je pesimizem in depresija, ki posameznika še dodatno onemogoča, da bi pokazal, kaj zmore.
- resnična samopodoba: posameznik se vidi takega, kot je v resnici. Taka samopodoba je najboljša za naše mentalno zdravje.

Opisane samopodobe niso značilne izrecno za starejšo generacijo, ampak jih opazimo tudi pri mlajši generaciji. Vendar sta pretirano dobra samopodoba in pretirano slaba med starejšo generacijo nekoliko bolj pogosti, saj je njihova resnična samopodoba ogrožena.

1.2 POTREBE STAREJŠIH

Vsak živ organizem ima potrebe, ki ga motivirajo, da prilagodi svoje obnašanje okolici, v kateri živi na način, ki ga ohranja pri življenju in omogoča zdrav razvoj. Ko govorimo o potrebah tretje generacije, moramo biti posebno pozorni na tri osnovne potrebe, in sicer na telesno, duševno in giblivo ter na njihovo medsebojno prepletenost. Zadovoljitev treh osnovnih potreb, je podlaga za zadovoljitev ostalih, nižjih in višjih potreb (Ramovš, 2011).

Čeprav prehod v upokožitev res pomeni, da ima posameznik več časa zase, je posledica tega lahko tudi osamljenost in hitro zmanjševanje življenjskih sposobnosti (Erenda, Suklan in Roblek, 2014). Vsak človek potrebuje v svojem zgodnjem otroštvu oskrbo in pomoč pri opravljanju vsakdanjih opravil. Potreba po oskrbi se ponovi v obdobju starosti, ko začnejo naše sposobnosti za opravljanje opravil upadati (Ramovš, Lipar in Ramovš, 2012).

Temeljni pogoj za kakovostno staranje je materialna preskrbljenost. Tako kot drugje po svetu, je tudi v Sloveniji materialna preskrbljenost starejših tako dobra, kot še ni bila.

Najpomembnejši viri, ki to omogočajo, so pokojnine, lastno delo in prihranki ter drugo imetje. V primeru, da pride do pomanjkanja dobrin, pa so tudi z zakonom zagotovljene socialne dajatve s strani države, občin in humanitarnih organizacij (Bukovec, 2015).

Ramovš (2003) navaja naslednje potrebe za starostnike:

- potreba po materialni preskrbljenosti: ali bo potreba po materialni preskrbljenosti zadovoljena je odvisno od finančnega stanja starostnika. Finančno stanje pa določajo prihranki in osebno premoženje starostnika, kakor tudi njegova pokojnina.
- potreba po ohranjanju telesne, duševne in delovne sposobnosti: Ohranjanje in krepitev teh sposobnosti je temeljna človekova potreba v vseh življenjskih obdobjih. Tako kot mlajše generacije, morajo tudi starejši skrbeti za svoje zdravje. Telesno, duševno in delovno sposobnost lahko krepijo preko vrsto različnih dejavnosti, vsak mora le najti tisto, ki mu najbolj ustreza.
- potreba po medčloveškem odnosu: starostniki se velikokrat soočajo z osamljenostjo. Najpomembnejši ljudje v življenju posameznika so njegova družina.
- potreba po predajanju življenjskih izkušenj: Potreba po predajanju življenjskih izkušenj mlajšim generacijam je v preteklosti izhajala iz tega, ker so bile izkušnje starostnika povezane z delom in orodji, kar je mlajšim generacijam koristilo. Danes je nekoliko drugače. Zaradi tehnologije in hitrega napredka izkušnje starejših zastarajo že v nekaj letih, zato se dogaja, da so njihove izkušnje nekoristne. Zaradi tega pa so vedno bolj koristne izkušnje o duševnem stanju človeka in medčloveških odnosih, o čemer se v preteklosti ni veliko govorilo.
- potreba po doživljanju smisla starosti: Človek mora tudi v tretjem življenjskem obdobju živeti s prepričanjem, da je to obdobje prav tako smiselno, kakor je bila mladost in srednja leta. To pomeni, da sprejme to obdobje kot obdobje z novimi možnostmi in nalogami.

1.2.1 DEMOGRAFSKE SPREMEMBE

Demografske spremembe, katerih posledica je hitro naraščanje starejšega prebivalstva in sočasno zmanjševanje deleža mladega prebivalstva, povzročajo enega večjih izzivov sodobne družbe (Mali, 2013). Spremembe kažejo, da se bo do leta 2038 število prebivalcev zmanjšalo v 152 od 212 slovenskih občin. V enakem obdobju se bo podvojil indeks starosti, ki odraža razmerje med mladimi do 15 let in starimi od 65 let in več. Ponekod bo na enega mladega prišlo šest prebivalcev, ki bodo imeli 65 ali več let (Nared, Polajnar Horvat in Razpotnik Visković, 2019, str. 11).

Tako kot v večini evropskih držav, se tudi v Sloveniji soočamo s problemom hitrega naraščanja števila starega prebivalstva. Zaradi povečanega števila starejših oseb prihaja do

vrste sprememb na področju socialnega varstva, zaposlovanja, socialne in stanovanjske politike in plačnega sistema (Vovk Korže, Globovnik in Križan, 2011).

2 STAROSTNIKI IN SOCIALNE MREŽE

Pojem socialna mreža lahko opredelimo kot posameznikovo povezanost z okolico, ki je ena bistvenih človeških potreb. Socialna mreža posameznika se izraža v njegovih medčloveških odnosih in raznih razmerjih. Vsak izmed nas živi v različnih socialnih mrežah, ne glede na to ali to hočemo ali pa ne. Socialna mreža ima v življenju posameznika pomembno vlogo, saj:

- mu nudi pomoč, da uspeva in zadovoljuje svoje potrebe,
- postavlja življenjska pravila, ki pripomorejo k družbenemu sožitju,
- nauči posameznika vedenja in ravnanja, ki vodi v družbeno sprejemljive ali nesprejemljive vloge,
- ga varuje in ščiti pred nevarnostmi in pomanjkanjem,
- ter mu pomaga pred propadom (Inštitut Antona Trstenjaka, 2010).

Ljudje imajo možnost prejemati pomoč iz formalnih ali neformalnih socialnih mrež. Formalne mreže predstavljajo razni javni in zasebni zavodi, neformalne pa družina, prijatelji ali znanci (Hvalič Touzery, 2006).

V sodobni družbi je človek vpet v veliko različnih odnosov, ki so sestavljeni iz različnih stališč in raznovrstnih načinov življenja. Zato je težko slediti celoviti socialni mreži posameznika. Pomagamo mu lahko tako, da sodelujemo z njegovimi glavnimi socialnimi mrežami, ki so:

- naravne socialne mreže (družina, sorodstvo, prijateljstvo, znanci),
- za krajši čas umetno oblikovane socialne mreže (skupine za samopomoč, terapevtske skupine),
- trajnejše socialne mreže za socialno urejanje (npr. prevzgojni zavodi),
- nadomestne socialne mreže ob izpadu naravnih socialnih mrež (rejniške družine, domovi za stare itd.) (Inštitut Antona Trstenjaka, 2010).

Pri sodelovanju s starimi ljudmi se pogosto srečamo s problemom šibkih socialnih mrež. Do tega problema najverjetneje prihaja zaradi specifičnih potreb starejših ljudi. Socialne mreže imajo veliko vlogo pri uspešnem staranju, saj nudijo podporo, kar pomaga starostniku pri nadomestitvi izgub, s katerimi se je soočal. Če socialne mreže starostnika, pri odzivanju na zdravstvene in socialne omejitve starejšega človeka, zanemarijo njegovo potrebo po odvisnosti, lahko ovirajo uspešno prilagoditev na staranje (Milošević Arnold, 2003).

Vključenost v omrežja, ki nudijo medsebojno komunikacijo in izmenjavo opore, dajejo ljudem občutek, da so sprejeti in cenjeni, kar ima pomembno vlogo na področju zdravja. Tisti posamezniki, ki nimajo opore socialnega omrežja, imajo večje možnosti, da bo prišlo do zapletov in težav pri kroničnih boleznih, pojava depresije ter občutkov osamljenosti. Poleg tega imajo socialna omrežja pomemben vpliv na samospoštovanje posameznika in na njegove socialne kompetence. Izolacija človeka in razpad socialnih mrež povzroča hitrejše staranje in upad funkcij (Pahor in Hlebec, 2006).

Socialne mreže so varovalni dejavnik v povezavi z zdravstvenim stanjem ljudi, s kardiovaskularnimi obolenji, z umrljivostjo zaradi raka ter nivojem funkcionalnih zmožnosti. Učinek mrežnih interakcij je bistveno odvisen od dohodka oz. materialnega stanja, fizične kondicije starega človeka in njegovega spola. Najbolj predvidljiv je materialni dejavnik. Tisti z nižjimi dohodki so bolj izpostavljeni zdravstvenim tveganjem, saj si težje privoščijo primerno zdravstveno oskrbo, se slabše prehranjujejo in so večkrat žrtve kriminalnega napada (živijo v revnejših predelih, kjer je stopnja kriminala višja). Višina dohodka je ključnega pomena predvsem v primerih, kjer se morajo starejši zaradi vsakodnevne odvisnosti od pomoči drugih odločiti ali bodo ostali v svojem lastnem domu ali pa se bodo preselili s svojcem oz. v institucionalno varstvo. Na podoben način bi lahko sklepali o fizični kondiciji starostnika. Kdor je vitalen in ne trpi zaradi funkcionalnih omejitev, je manj odvisen od socialne mreže (Dragoš, 2000).

2.1 FORMALNA MREŽA

V sistem socialnega varstva sodijo socialnovarstveni programi, ki so namenjeni preprečevanju in reševanju socialne problematike posameznikov, družin in drugih ranljivih skupin prebivalstva (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2023).

V sistemu socialnega varstva delujejo naslednji izvajalci: javni sektor s svojimi institucijami (Center za socialno delo, dom za stare ljudi, zavodi za usposabljanje, varstveno delovni centri in drugi), dobrodelne organizacije, prostovoljne organizacije, organizacije za samopomoč in zasebne organizacije (Milošević Arnold, 2003).

2.1.1 INSTITUCIONALNO VARSTVO STAREJŠIH

Kljub dolgoletnim prizadevanjem za prehod iz institucionalne oskrbe k oskrbi starejših v skupnosti, je institucionalno varstvo še vedno najbolj razširjena oblika skrbi. Čeprav po svetu

obstajajo specializirani domovi za starejše, npr. negovalni domovi, domovi za ljudi z demenco in podobni, poznamo v Sloveniji splošne domove, ki nudijo oskrbo vsem skupinam ljudi (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018).

Institucionalno varstvo se izvaja v posebnih socialno-varstvenih zavodih, varstveno-delovnih centrih ter domovih za starejše. Kljub temu, da obstaja vrsto različnih oblik pomoči za starejše generacije, je institucionalno varstvo, posebej dom za starejše, najbolj razširjena oblika pomoči v Sloveniji (Hlebec, 2009).

2.1.1.1 DOM ZA STARE

Imperl (2012) piše, da so se domovi za starejše vse do začetka šestdesetih let 20. stoletja zgledovali po oskrbnih zavodih, kjer so oskrbovance spravili v dom za varnost. Opisuje, da so v domovih vladale zelo skromne razmere, v bivalnih prostorih je bilo preveč ljudi in nudene so bile zelo enostavne oblike oskrbe. Postopoma so se razmere izboljšale in domovi so se preuredili po vzorcu bolnišnic. Oskrba in nega za stare ljudi se je izboljšala. Postopoma pride do ponovnih sprememb, ki prinesejo eno do dvoposteljne sobe in skupne dnevne prostore. Danes se stremi vedno bolj h konceptu, ki sledi življenju v družini. Domovi za starejše vedno bolj izgledajo kakor stanovanja, oskrbovalci pa vedno bolj sledijo načelu ohranjanja samostojnosti.

Po Cafuta (1997) končujejo svojo življenjsko pot v domovih za stare trije ali štirje od stotih ljudi, ki so stari nad 65 let. Potrebno je omeniti dejstvo, da so slovenski domovi za starejše vedno polni in da je pri večini dolga čakalna doba za sprejem. Kljub temu da so domovi polni, to ne pomeni, da so starostniki v domu za starejše bolj zadovoljni od tistih, ki živijo doma. Nemalokrat se zgodi, da starostniki nimajo prave izbire med tem ali naj gredo v dom ali ne. Poleg tega pa se velikokrat zgodi, da se njihovi družinski člani odločijo namesto njih, pogostokrat ne, da bi preverili, kakšne alternativne oblike oskrbe še obstajajo.

Preselitev v dom za upokojence za marsikoga pomeni izhod iz življenjskih težav in je nujna za preživetje, vendar je kljub temu nenaravno, da so v enem prostoru zbrani samo starejši ljudje. Obdobje prehoda iz domačega okolja v dom za upokojence spremlja veliko težav, posebno takrat, ko se starostnik ni sam odločil za preselitev, ampak mu je bila določitev vsiljena s strani drugih ali ni imel druge izbire zaradi dejavnikov, na katere ni moč vplivati (Kornhauser in Mali, 2013).

Zaradi težav pri prilagajanju na življenje v domu in zaradi drugih značilnosti doma za starejše, se je sprožila debata o podobnostih med domovi za starejše in totalnimi institucijami.

Pomemben vpliv na podobnosti med domovi in totalnimi institucijami imajo zaposleni. Kadar dajo zaposleni v domu večji poudarek na medicinsko obravnavo starostnikov, deluje dom bližje zakonitostim totalnih institucij. Kadar pa dajejo zaposleni večji poudarek na socialno obravnavo starostnikov, kar pomeni, da so v ospredje postavljene zahteve in potrebe starostnika ter aktivno vključevanje v življenje znotraj doma, je podobnosti s totalnimi institucijami manj. V domovih, kjer je poudarek na socialni obravnavi starostnikov, so lastnosti institucionalne ureditve še vedno prisotne, vendar je več podobnosti z življenjem v skupnosti. Čeprav se v določenih domih trudijo po najboljših močeh zadovoljiti potrebe starih ljudi, je to velikokrat nemogoče, saj je življenje v zavodu že v osnovi nasprotno človeški naravi, take ustanove pa so po svoji naravi toge. V institucionalnem varstvu je tako rekoč nemogoče ugoditi potrebam in zahtevam vseh stanovalcev, saj ima vsak svoje življenjske navade, najti skupno točko vseh pa je nemogoče (prav tam).

Do odločitve, ali gre starostnik v dom ali ne, največkrat pride, ko niso več sposobni poskrbeti zase in postanejo odvisni od okolice, da poskrbi zanje. Vendar kljub temu, da starostnik ni več sposoben poskrbeti sam zase, je odločitev zapustiti svoj dom vedno težka, saj ima dom veliko čustveno vrednost, poznajo okolje in ohranijo lahko svojo samostojnost ter lažje obdržijo vezi z družino in prijatelji (Nagode, Kovač in Lebar, 2013). Države so pred velikim izzivom na področju socialne varnosti in zdravstva, saj se soočajo z vrsto specifičnih potreb starejših ljudi. Na eni strani morajo zagotoviti kakovostno staranje, na drugi pa uvesti učinkovite spremembe na področju dolgotrajne oskrbe. Naraščanje števila starejših ljudi, ki se soočajo s kroničnimi boleznimi, močno vpliva na povečano povpraševanje po negovalno-varstveni oskrbi (Vovk Korže, Globovnik in Križan, 2011).

Po Bukovec (2015) je namen institucionalnega varstva, da poskrbi za tiste potrebe starostnika, za katere sam ni več zmožen poskrbeti. To pomeni, da domovi za starejše zagotavljajo tako zdravstveno oskrbo kot tudi socialno in moralno pomoč.

Starejših je pogosto bolj kot smrti strah, da ne bodo več samostojni, posledično pa, da bodo morali zapustiti varno zavetje svojega doma in jih bodo družinski člani premestili v institucionalno varstvo (Imperl, 2012). Starostniki dejavnosti znotraj doma pogosto doživljajo kot vdor v zasebnost in velikokrat se počutijo, kakor da so razlašeni vlog, ki so jih imeli pred prihodom. Poleg tega izgubijo tudi nadzor nad svojim vsakdanjim življenjem, ki so ga bili

vajeni prej. Lahko pa sklepamo, da so izgubili nadzor nad svojim življenjem že pred vstopom v dom za starejše, kar je pomembno vplivalo na to, da je do namestitve v dom sploh prišlo (Ramovš, 2003).

V obdobju preselitve se mora starostnik sprijazniti z novim okoljem, saj se mora sam bolj prilagoditi domu za starejše, kot se dom prilagaja njemu. Prilagajanje na novo okolje je v vsakem življenjskem obdobju zahteven proces, v visoki starosti pa je ta proces še bolj zahteven (Ramovš, 2003). Rezultati raziskave Kornhauser in Mali (2013) so pokazali, da neprijetne in negativne občutke ob preselitvi v dom za starejše omenjajo predvsem starostniki, ki niso bili pripravljeni na selitev (npr. preselitev direktno iz bolnišnice). Domskega življenja niso poznali in si ga niso želeli.

V slovenskih domovih za starejše je kar dobro poskrbljeno za potrebe starostnikov na področju zdravstvene oskrbe in nege ter za bivalne, prehranske in higienske potrebe. Večina ljudi, ki živi v domu za starejše, bi v primeru, da ostanejo doma, potrebovala pomoč pri zadovoljevanju teh potreb. Izvajalci take oskrbe na domu pa bi bili njihovi bližnji, oziroma ljudje, na katere so čustveno navezani. Ker pa nimajo vsi takih ljudi, ali pa jih imajo, vendar iz raznih razlogov nočejo ali ne morejo skrbeti zanje, morajo te potrebe zadovoljiti v domu za starejše (Cafuta, 1997). Raziskava Bukovec (2015) navaja, da je poleg zdravstvene oskrbe potrebno posebno pozornost nameniti tudi sodelovanju, dogovarjanju in soustvarjanju med stanovalci in zaposlenimi. Potrebno se je usmeriti k uporabniku ter zagotavljati možnost za zadovoljevanje vseh človeških potreb, med drugim to pomeni tudi, da se morajo osebe in stanovalci med seboj spoštovati na podlagi dobrih medosebnih odnosov.

Kvaliteta življenja starejših ljudi, ki potrebujejo pomoč pri oskrbi in negi, je pogosto enačena s strokovno storitvijo. Se pravi, če je oskrba in nega strokovna, naj bi bila tudi kvalitetna (Imperl, 2012). Vendar kvaliteta ni odvisna samo od strokovne oskrbe, ki jo prejemajo, ampak je odvisna tudi od okoliščin, v katerih živijo, ne glede na to, ali živijo doma ali v instituciji. Na kvaliteto življenja starostnika pomembno vpliva tudi sposobnost spoprijemanja z različnimi situacijami, odvisna je od izkušenj in prepričanj, socialne mreže, ki obdaja starostnika in od njegovega fizičnega ter psihičnega zdravja (prav tam).

Imperl (2012) zagovarja tezo, naj se starostnike, ki živijo v domu za starejše, spodbuja k čim večji samostojnosti pri dejavnostih, ki jih še zmorejo opravljati. Potrebno jim je zagotoviti občutek varnosti in zasebnosti ter omogočiti, da imajo možnost nadzora.

2.1.1.2 ŽIVLJENJE PRED PRIHODOM IN PO PRIHODU V DOM

Ljudje pred prihodom v domove za starejše občane v večini primerov živijo s svojci ali pa sami, saj izgubijo partnerja in mlajša generacija se odseli. Starostniki se ne spominjajo, da bi imeli posebne priprave pred preselitvijo v dom (Kornhauser in Mali, 2013).

Podobnik (2009) v svoji raziskovalni nalogi navaja, da je največja sprememba med življenjem pred namestitvijo v dom in življenjem po namestitvi v ta, da imajo po namestitvi stanovalci veliko več oskrbe. Stanovalci niso obremenjeni s skrbjo zase, saj zanje poskrbijo uslužbenci doma. Razlike v življenju pred in po namestitvi v dom so odvisne predvsem od načina življenja, ki ga je posameznik živel. Tisti stanovalci, ki so bili pred namestitvijo zelo aktivni v svojem vsakdanjem življenju, omenjajo omejitve znotraj doma, saj ne morejo iti, na primer, na sprehod ali v hribe, kadar bi si želeli. Aktivnosti prostega časa se omejujejo na aktivnosti znotraj doma.

Ohranjanje stikov s svojci jim je omogočeno, v številnih primerih pa si stanovalci najdejo tudi družbo znotraj doma in s tem širijo svojo socialno mrežo.

2.1.1.3 DNEVNO VARSTVO

Z dnevnim varstvom se zagotavlja socialna oskrba in nega tako kot zdravstveno varstvo ter razne aktivnosti, ki potekajo čez dan. Namenjeno je za tiste, ki zaradi različnih razlogov ne morejo ostati sami doma, medtem ko so svojci odsotni (Milošević Arnold, 2003). Dnevni centri so zelo različni po svojem namenu in programih ter financiranju. Nekateri so namenjeni zdravemu in aktivnemu staranju (npr. centri dnevnih aktivnosti), drugi pa so namenjeni dnevnim oskrbi in varstvu (npr. za ljudi z demenco), nazadnje pa poznamo še dnevne centre namenjene rehabilitaciji po poškodbah ali zdravljenju kroničnih bolezni (Ramovš, 2017).

Dnevne centre, namenjene starostnikom, najpogosteje najdemo znotraj doma za starejše ljudi. Starostnikom je tako omogočeno, da ostanejo čim dlje časa v svojem domačem okolju, hkrati pa jim tudi olajša kasnejšo premestitev v dom za starejše, saj ga že poznajo. Programi v dnevnih centrih so si zelo različni, starostnikom omogočajo vrsto aktivnosti, vse od telesnih aktivnosti (ples, joga, razgibavanje itd.) do raznih delavnic in iger (Macuh, 2017).

2.1.1.4 OSKRBOVANA STANOVANJA

Storitev institucionalnega varstva je lahko zagotovljena tudi v oskrbovanem stanovanju.

Oskrbovana stanovanja so namenjena starostnikom, ki niso več popolnoma samostojni in potrebujejo pomoč pri določenih opravilih. Še vedno so dokaj sposobni poskrbeti zase, vendar

potrebujejo tudi pomoč strokovnjakov (higiena, prehrana, zdravstveno varstvo itd.) (Ministrstvo, za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2021).

Varstvo v oskrbovanih stanovanjih se izvaja v prilagojenih stanovanjih, obsega pa osnovno in socialno oskrbo. Zdravstvena nega in zdravstveno varstvo sodi zraven. Pod osnovno oskrbo spadajo naslednje storitve:

- pomoč pri bivanju (osnovno čiščenje stanovanja),
- organizirana prehrana (dostava hrane ali pomoč pri kuhanju),
- pomoč pri opravljanju gospodinjskih opravil.

Socialna oskrba pa obsega pomoč pri ohranjanju osebne higiene, opravljanju vsakodnevnih opravkov (npr. oblačenje) in pomoč pri ohranjanju socialnih stikov (Macuh, 2017).

2.1.2 OBLIKE SKRBI IZVEN INSTITUCIONALNEGA VARSTVA

V Sloveniji poznamo več različnih oblik pomoči izven institucionalnega varstva. Pomoč starejšim je nudena v dveh oblikah: mreža organiziranih oblik pomoči na domu in mreža institucionalnega varstva. Pomoč na domu pomeni, da razne organizacije nudijo starostniku nabavo hrane na dom, prevoz, pomoč pri gospodinjskih opravilih in patronažni obiski (Pečjak, 2007).

2.1.2.1 OSKRBA NA DOMU

Evropske socialne politike se že dalj časa usmerjajo k dezinstitutionalizaciji oziroma k oskrbi starejših, ki se izvaja v domačem okolju posameznika in ne v zdravstvenih ali socialnih institucijah. Oskrba na domu je najbolj razširjena socialno-varstvena storitev, ki se izvaja na domu posameznika. Dom predstavlja starejšim veliko čustveno vrednost, saj so v okolju, ki ga že poznajo, hkrati pa lažje ohranjajo stike z bližnjimi ter svojo samostojnost. Poleg tega oskrba na domu omogoča individualno obravnavo, ki je po navadi tudi finančno bolj ugodna, predvsem kadar je v kombinaciji z ustrezno neformalno oskrbo (Nagode, Kovač in Lebar, 2013).

Upravičenci do socialne oskrbe na domu so osebe, ki jim psihofizične sposobnosti omogočajo, da z občasno organizirano pomočjo s strani drugih oseb, živijo v svojem domačem okolju. Tako vsaj za nekaj časa lahko prestavijo namestitev v institucionalno

varstvo v zavodu, k drugi družini ali drugi organizirani obliki (Nagode, Kovač, Lebar in Rafaelič, 2019).

Glede na starostno strukturo uporabnikov vidimo, da je večina uporabnikov starih nad 65 let, kar pomeni, da je program predvsem namenjen ohranjanju zdravja starejših. Poleg cilja, da se starejše čim pozneje preseli v dom za upokojence, je namen programa oskrbe na domu tudi to, da se posamezniku zagotovi čim večjo kakovost življenja in vključenosti v socialno okolje, kar preprečuje občutke osamljenosti, s katerimi se srečuje veliko starejših. Socialna oskrba na domu je strokovno voden proces in organizirana oblika pomoči. Izvajanje programa se začne na zahtevo upravičenca ali njegovega zakonitega zastopnika. Sprva se ugotavlja upravičenost do storitev, pripravo in sklenitev dogovora o načinu dela ter njegovega trajanja. V samem izvajanju oskrbe na domu sodelujejo tudi družinski člani posameznika oziroma drugi člani socialnega okolja. Posameznik ima pravico do štirih ur oskrbe na dan ali do 20 ur na teden (Hlebec, 2013).

Storitve oskrbe na domu se prilagodi potrebam posameznika in po Macuh (2017) obsegajo:

- gospodinjsko pomoč (priprava obroka, pomivanje posode, čiščenje in pospravljanje bivalnega prostora itd.),
- pomoč pri osnovnih vsakodnevnih opravilih (oblačenje, osebna higiena in druga opravila, ki jih upravičenec potrebuje),
- pomoč pri ohranjanju socialnih stikov (spremstvo k zdravniku, na banko in po drugih obveznostih, vzpostavljanje druženja s svojci in drugimi pomembnimi ljudmi in vzpostavljanje raznih aktivnosti).

Skupine uporabnikov lahko razvrstimo po intenzivnosti in zahtevnosti njihove oskrbe.

Intenzivnost oskrbe merimo z obsegom storitve in številom obiskov oskrbovalke. Majhna intenzivnost oskrbe pomeni maksimalno tri ure tedensko, velika intenzivnost prejetanja oskrbe pa pomeni vsaj deset ur tedensko. Pri zahtevnosti pa je mišljena struktura oskrbe, na primer, manj zahtevna oskrba pomeni podpora pri vsakodnevnih opravilih, zelo zahtevna pa je oskrba, ki obsega kombinacijo intenzivne oskrbe in podpornih dnevnih opravil (Nagode, Kovač, Lebar in Rafaelič 2019).

Zelo kakovostne storitve na domu lahko upočasnijo poslabšanje zdravstvenega stanja, zmanjšajo izdatke za zdravstveno varstvo, izboljšajo kvaliteto življenja ljudi, povečajo njihovo varnost in zmanjšajo možnosti zlorab nad osebami, ki potrebujejo oskrbo (prav tam).

K izboljšanju kvalitete življenja v domačem okolju starostnika lahko pripomore tudi stroka socialnega dela. Socialna delavka z raziskovanjem življenjskega sveta uporabnika razišče in oceni, kakšna so tveganja, potrebe in viri moči v njegovem domačem okolju. Odkrivamo, kakšne navade ima, kakšna je njegova materialna preskrbljenost, finančna sposobnost in koliko močna je njegova formalna in neformalna socialna mreža ter kakšen dostop ima do storitev in sredstev (Janjilović, 2023).

Starejši ljudje s pomočjo socialnega dela lahko izboljšajo kvaliteto lastnega življenja tako, da se vključijo v nove ali dopolnjene storitve, ki povečujejo avtonomijo znotraj domačega okolja. Poleg tega socialno delo lahko zagotavlja storitve in informacije, ki so potrebne za socialno vključenost in kakovostno staranje v domačem okolju (prav tam).

Raziskovalna naloga Janjilović Dragane (2023) navaja, da je želja starejših ljudi, da čim več časa bivajo v svojem domačem okolju. V večini primerov starostniki o premestitvi v drugo bivalno okolje sploh ne razmišljajo, selitev pa dojemajo kot prisilo.

2.1.2.2 CENTRI ZA POMOČ NA DALJAVO

Center za pomoč na daljavo je organiziran sistem za pomoč starejšim in hendikepiranim ljudem. Komunikacija s centrom poteka preko telekomunikacijske tehnologije, nato pa center koordinira potrebno obliko pomoči, ki jo klicatelj potrebuje (Milošević Arnold, 2003).

Storitev omogoča, da pride klicatelj v kontakt s centrom, zdravnikom ali bližnjim vse dni v tednu, 24 ur na dan. Najpogostejši uporabniki storitev na daljavo so starostniki, ljudje z ovirami ali bolniki. Center za pomoč na daljavo omogoča samostojno življenje in varnost v bivalnem okolju, kar pripomore k višji kakovosti življenja (Macuh, 2017).

2.2 NEFORMALNE SOCIALNE MREŽE

Glavni vir pomoči starejšega prebivalstva je neformalna socialna mreža. Med neformalno socialno mrežo sodijo predvsem ožja in širša družina, prijatelji in sosedje. Kakovost starostnikove socialne mreže se ocenjuje po treh značilnostih, in sicer: po velikosti, strukturi in prevladujoči sestavi omrežja. Pri velikosti omrežja se ocenjuje število ljudi, na katere se posameznik lahko zanese v primeru, da potrebuje pomoč. Struktura omrežja nakazuje na moč povezav med ljudmi in na kakšne načine so povezani, pri sestavi omrežja pa se osredotočamo na to, katere družinske člane ima starostnik v omrežju, kakšni so njegovi odnosi s prijatelji in

sosedi in koliko redne stike ima z njimi ter kako blizu živijo člani omrežja (Filipovič Hrast in Hlebec, 2015, str. 59-60).

Filipovič Hrast in Hlebec, (2015, str.70) razdelita socialna omrežja starostnikov na šest tipov. Prvi tip je omrežje širšega urbanega bivalnega okolja: Socialno omrežje starostnika je najbolj usmerjeno k prijateljem, njim pa sledijo otroci in drugi sorodniki. Je večje socialno omrežje, ki je tudi geografsko bolj razpršeno.

Drugi tip omrežja je družinsko omrežje enakomerne obremenjenosti. Zanj je značilna enakomerna sorodniška porazdelitev. Člani omrežja so med seboj tesno povezani in so najpomembnejši vir opore v življenju starostnika.

Tretji tip socialnega omrežja je v bivalno okolje integrirano socialno omrežje. Članice skupine so večinoma ženske, poleg tega pa je za tretji tip socialnega omrežja značilno, da sorodniki zavzemajo večinski del omrežja, v manjši meri pa so predstavljeni tudi sosedge. Vsi člani omrežja živijo v bližini.

Četrty tip je heterogeno družinsko omrežje z razširjenim gospodinjstvom. Najpomembnejši vir opore so poleg sorodnikov, predvsem otroci. Večina jih živi v istem gospodinjstvu.

Peti tip socialnega omrežja predstavlja manjše omrežje, kjer so najpomembnejši vir opore prijatelji in sosedge. Geografsko je manj razpršeno, večina članov živi v bližini.

Zadnji tip socialnega omrežja pa je homogeno družinsko omrežje, pri katerem so v ospredju otroci, ki predstavljajo večinski del omrežja. Stiki med starostniki in člani socialne mreže so pogosti in redni.

Najbolj kakovostno bodo živeli tisti starejši ljudje, ki so bolj vključeni v svoje socialno omrežje. Velik del pozitivnih odnosov znotraj socialne mreže je vzajemnost, saj vzajemnost izničuje občutke, da si nekomu v breme. Zato morajo starejši imeti priložnost znotraj svojih odnosov, da nudijo, kar lahko in kar zmorejo (Hlebec, 2009).

2.2.1 MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE

Medgeneracijsko sodelovanje močno prispeva k solidarnosti, strpnosti in posledično k dobrim odnosom. Izobraževanje na področju starosti in staranja ter na področju medgeneracijskih odnosov pripomore k veliko trdnjšim družinskim, sorodstvenim in sosedskim vezem. Vplivi iz okolja in zaznamujoči dogodki v nekem določenem obdobju močno vplivajo na vedenje in

vrednote neke generacije. Zaradi hitrega tehnološkega napredka se je način življenja mlajših generacij močno spremenil v primerjavi z načinom življenja, ki so ga imele starejše generacije. Zato je pomembno najti način, ki povezuje mlajšo in starejšo generacijo in spodbuja solidarnost med njima. Namen medgeneracijskega sodelovanja je predvsem solidarnost med generacijami, ki pripomore k višji kakovosti življenja (Erenda, Suklan in Roblek, 2014).

Mlajša in starejša generacija morata imeti priložnost sodelovati in komunicirati na pozitiven način. Starejši naj mlajšim ponudijo pomoč, kadar mlajši potrebujejo nasvet, saj imajo starejše generacije veliko več izkušenj in življenjskih modrosti. Mlajši pa lahko ponudijo starejšim družbo in pomoč pri opravljanju raznih gospodinjskih del (Macuh, 2017).

Kljub temu da je potrebno spodbujati medgeneracijsko sodelovanje je vseeno potrebno biti pozoren na to, da se generacijske razlike ne porušijo. Do porušitja medgeneracijskih razlik pride, kadar pride do popolne odvisnosti starša od otrok, kar ogrozi partnerstvo in včasih tudi odnos med staršem in otrokom. Ohranitev generacijskih razlik pomeni, da ohranjamo spoštovanje in dostojanstvo staršev tako, da ne pride do odnosa, kjer se družina obnaša do staršev kakor da so otroci (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2020).

2.2.2 STISKE SVOJCEV

Kljub temu, da je večini starostnikov v obdobju po 65. letu starostni zajamčena vsaj minimalna pokojnina, je v velikem številu primerov to premalo, da bi bilo starostniku kakovostno življenje zagotovljeno. Zaradi tega so velikokrat odvisni od svojcev (otrok), da jim pri tem pomagajo (Macuh, 2016).

Svojci, ki sprejmejo odgovornost za skrb starejšega člana družine, velikokrat podcenjujejo zahtevnost take odločitve. Oskrba za starejšega človeka zahteva veliko odrekovanja in žrtvovanja svojega lastnega življenja, hkrati pa visoko mero spoštovanja in potrpežljivosti. Dolgotrajna obremenitev družinskih članov lahko vodi do konfliktnih situacij znotraj družine (Kunšek in Podlesnik, 2009).

Zaradi oskrbovanja starostnika se pogostokrat zgodi, da oskrbovalcu začne primanjkovati časa in energije za preživljanje časa s svojo družino. Na dolgi rok pride do oddaljenosti med družinskimi člani, slabše komunikacije in socialne izoliranosti družine. Poleg tega je lahko posledica oskrbovanja zapustitev delovnega mesta oskrbovalca, posledično pa izpad dohodka.

Oskrbovalci se pri svojem delu velikokrat počutijo osamljene in preobremenjene, še zlasti, ko morajo sprejemati pomembne odločitve (Hlebec, 2009). Pomembno pa je omeniti tudi primere družin, kjer je oskrbovanje starostnika imelo pozitiven vpliv na odnose znotraj družine, saj jih je to le še bolj povezal (prav tam).

Kunšek in Podlesnik (2009) ugotavljata, da je obremenjenost višja pri tistih svojcih, ki za starostnika skrbijo sami v svojem domačem okolju, nižja pa pri tistih, ki so se odločili, da starejšega člana namestijo v institucionalno varstvo. Svojci so pogostokrat fizično in psihično izčrpani, ker na dolgi rok vse težje obvladujejo skrb za starostnika, poleg tega pa se srečujejo tudi s skrbmi, kako bo zanj poskrbljeno v prihodnosti.

2.2.3 VLOGA SVOJCEV PRI PREMESTITVI STAROSTNIKA V DOM

Kadar imajo starostniki izpolnjene pogoje za kakovostno življenje, se veliko lažje vključujejo v aktivno življenje znotraj svoje lokalne skupnosti. Ko pa se pojavijo ovire, ki onemogočijo starostniku, da je popolnoma samostojen, pride večkrat do odločitve, da se tak starostnik preseli v dom za starejše (Macuh, 2016).

Svojci se po namestitvi starostnika iz domačega okolja v dom za starejše pogostokrat srečujejo z občutki krivde, da so starejšega člana družine preselili v dom, počutijo se nemočne, saj se ne znajo soočiti s situacijo. Občutki nemoči v mnogih primerih vodijo do tega, da se svojci oddaljijo od starejšega člana, imajo težave komunicirati z njim, neredko pa imajo tudi agresiven odnos do zaposlenih v domu. Svojci starostnikov so nenadomestljiva sestavina v njihovem življenju, ki ima pomembno vlogo pri kvaliteti življenja. S svojim stališčem o ustanovi, s svojim obnašanjem in pogovori ter s tem, kako se vživijo v njegovo doživljanje, svojci odločilno vplivajo na počutje starostnika znotraj doma (Ramovš in Ramovš, 2006).

V raziskavi Kornhauser in Mali (2013) omenjajo starostniki, ki so imeli težavo pri prilagajanju, predvsem svojo družino kot vir moči, ki jim je pomagal sprejeti novo življenje znotraj doma za stare ljudi.

Znotraj doma imajo starostniki na voljo več različnih aktivnosti, ki lahko pripomorejo k višji kvaliteti življenja v domu. Tudi pri tem imajo svojci pomembno vlogo, saj se starostniki lažje odločijo za udeležbo na teh aktivnostih, če jih svojci k temu spodbudijo (Macuh, 2016).

3 SOCIALNO DELO S STARIMI LJUDMI

Ko govorimo o socialnem delu s starimi ljudmi, lahko trdimo, da v veliki večini primerov socialni delavci uresničujejo svoje poslanstvo v službah na področju socialnega varstva. Tam sodelujejo in soustvarjajo rešitve s posamezniki, družinami, družbenimi skupinami v skupnosti in razmerju do države (Mali, Grebenc in Šabić, 2013).

Socialno delo s starimi ljudmi je specifično področje socialnega dela, ki se velikokrat povezuje z gerontologijo. Do povezave med njima pride zaradi tega, ker socialne delavke in delavci potrebujejo znanje o staranju, če želijo dobro opravljati svoje delo na področju s starejšimi ljudmi. Gerontologija pa je veda oziroma študija o starih ljudeh, ki nam daje pogled na staranje iz več različnih perspektiv. Starejši ljudje so zelo heterogena skupina ljudi, vsak ima svojo zgodbo, izkušnje, potrebe in želje, na katere se morajo socialne delavke ali delavci znati odzvati in z njimi sodelovati (Ambrožič in Mohar, 2014). Socialni delavci delujejo na način, da mobilizirajo in raziščejo vire moči starejših ljudi, namesto da samo opozarjajo na njihovo nemoč (Mali, 2011).

Zaradi demografskih sprememb, s katerimi se soočamo, je vedno večji poudarek socialnega dela na delu s starejšo populacijo. Ker se vsi staramo in smo vsi potencialni uporabniki storitev, ki jih zagotavlja socialno delo, je delo s starimi ljudmi univerzalno vsem socialnim delavkam in delavcem, ne glede na to, za katero področje se specializirajo. Hkrati pa je potrebno razumeti, da je delo s starimi ljudmi tudi specifično delo. Specifične teme, ki so povezane z znanjem o starosti in spremembah, ki jih ljudje doživljajo v starosti, zahtevajo specializirano področje socialnega dela (Mali, 2013).

Izjemno pomembno je, da socialne delavke in delavci razvijejo posebno znanje za delo s starejšimi ljudmi. Potrebno je razumeti probleme, s katerimi se starejša populacija srečuje, in potrebno se je usmeriti v iskanje ustreznih rešitev (Mali 2016). Na tem področju naj bi socialni delavci upoštevali določena gerontološka načela. Načelo mobilizacije moči in sposobnosti, načelo maksimalnega funkcioniranja, zagotavljanje okolja, ki posameznika ne omejuje, načelo etičnosti in postavljanje ciljev ter sistemsko perspektivo. Potrebno je izpostaviti tudi načelo etničnosti, ki zagovarja spoštovanje etničnih in kulturnih razlik med starostniki (Mali, 2008).

Socialne delavke in delavci morajo tudi vzpodbujati starostnike, da prepoznajo svoje pravice, da živijo v skupnosti z drugimi ljudmi, pravice do vključenosti pri družbenih spremembah in pravice odločati o svojem življenju, ne glede na njihovo bolezensko stanje (Mali, 2016).

Ray, Bernard in Phillips (2009) pravijo, da morajo socialne delavke na področju dela s starimi ljudmi slediti načelom, ki nasprotujejo diskriminaciji, s katero se starejša populacija sooča, morajo biti kompetentne in omogočati, da imajo starejši nadzor nad svojim življenjem, ob svojem delu morajo biti kreativne in sposobne koordinirati in aktivirati socialno mrežo starostnika. Poleg tega pa morajo imeti tudi veliko znanja, ki ga črpajo iz svojega praktičnega dela, izkušenj in raziskav.

Socialne delavke in delavci morajo biti pri svojem delu zelo pozorni na to, kako politične in družbene vrednote ter vrednote organizacije, v kateri delajo, vplivajo na njihovo praktično delo in kako te vrednote vplivajo na ljudi, s katerimi delajo. Največkrat pride do težav pri organizacijskih vrednotah, saj se prepričanja organizacije in prepričanja socialne delavke večkrat ne skladata. V organizaciji obstajajo pravila in zakoni, ki v določenih primerih otežujejo delo socialne delavke, saj ji onemogočajo, da pomaga posamezniku na način, ki bi ga potreboval (Crawford in Walker, 2008).

Kljub oviram, s katerimi se socialna delavka sooča pri svojem delu, je nujno, da sodeluje s starejšimi uporabniki na način, ki poveča njihovo sposobnost spopadanja s spremembami in hkrati morajo ustvarjati priložnosti, ki omogočajo starejšim, da imajo aktivno vlogo v svojem življenju in da sami odločajo, na kakšen način bodo njihove potrebe in želje uresničene (Ray, Bernard in Phillips, 2009).

3.1 NAČELA IN METODE SOCIALNEGA DELA S STARIMI LJUDMI

Delo na področju dela s starimi ljudmi je zelo raznovrstno. Socialna delavka mora uporabljati različne pristope, da lahko izboljša kakovost življenja uporabnikov (Ambrožič in Mohar, 2014).

Mali (2013) nam predstavi najpomembnejša načela in metode dela socialnega dela, ki se jih prenese tudi na delo s starimi ljudmi. Prvo načelo je *partnerstvo*. V socialnem delu to pomeni, da socialna delavka skupaj z uporabnikom sodeluje pri definiranju problema in iskanju rešitev. Odnos je enakopraven, socialna delavka verjame v kompetentnost svojega sogovornika, da prevzame nadzor nad svojim življenjem. Skupaj s starejšim človekom socialna delavka določi cilje, ki izhajajo iz dejanskih življenjskih okoliščin starostnika in ki ga hkrati motivirajo, da je aktivno vključen v doseg zastavljenih ciljev. Drugo načelo je *perspektiva moči*. To je eno izmed temeljnih načel socialnega dela s starimi ljudmi.

Programov za starejše ljudi, ki temeljijo na definiranju problemov, s katerimi se starejši ljudje

srečujejo v sodobni družbi, obstaja že veliko. Strokovnjaki znotraj teh programov se ukvarjajo s tem, kako te probleme zmanjšati. Socialno delo deluje na drugačen način. Socialna delavka je staremu človeku v oporo in mu pomaga pri tem, da iz svojih življenjskih izkušenj črpa moč za premagovanje problemov v sedanjosti. Poudarek je na starejšemu človeku in ne na problemih, s katerimi se sooča. Skupaj s starejšim človekom socialna delavka išče njegove močne točke, njegove sposobnosti in zmožnosti. Naslednje načelo je *antidiskriminacijska usmeritev*. Pomemben del socialnega dela je, da se borimo proti predsodkom in neprimerni obravnavi ljudi glede na njihove značilnosti, kot so rasa, spol, vera, starost itd. Kadar socialna delavka sodeluje s starejšim človekom ne sme pozabiti na spoštovanje in na ohranjanje njegovega dostojanstva.

Poleg načinov dela je Mali (2013) opisala tudi dve metodi, s katerima si socialna delavka na področju dela s starimi ljudmi lahko pomaga. *Skupine za samopomoč* so pri nas najbolj razširjene med starimi ljudmi. Namen skupin za samopomoč je, da se vzpodbuja medgeneracijska povezanost in zmanjšuje občutke osamljenosti pri starejših ljudeh. Poleg ustvarjanja skupin za samopomoč je pomembna metoda v socialnem delu ukvarjanje s *socialno mrežo* posameznika. Pri starejših ljudeh ima njihova socialna mreža še toliko večjo vlogo, saj so stari ljudje večkrat odvisni od ljudi, ki sestavljajo njihovo socialno mrežo. Socialna delavka ali delavec mora upoštevati želje in potrebe starejšega človeka ter primerno temu aktivirati njegovo socialno mrežo.

Ne smemo pozabiti tudi na metodo osebnega načrtovanja, ki obsega zapis osebnega načrta starostnika. Vsebuje njegove želje, cilje, načrt, kako bo dosegel cilje, popis stroškov, plačilo, vzpostavitev strokovnih služb in na koncu še evalvacijo celotnega postopka. Socialna delavka mora biti pozorna, da je načrt pisan iz perspektive starostnika, saj je celoten pomen osebnega načrtovanja, da se starostniku omogoča nadzor nad celotnim procesom pomoči (Ambrožič in Mohar, 2014).

3.2 POMEN SODELOVANJA MED SOCIALNIM DELAVCEM IN SVOJCI

V domu za stare ljudi najdemo tri svetove, ki se med seboj prepletajo, vsak izmed njih pa ima tudi svoje značilnosti. Ti svetovi so: svet delavcev, svet stanovalcev in svet svojcev. Vsak svet ima svoje specifičnosti, vendar imajo tudi skupne značilnosti, ki jih vežejo. Predvsem si delijo institucionalni prostor in stvarnost vsakodnevnega življenja, h kateremu sodijo tako lepi

kakor manj lepi trenutki. Vsakodnevna srečanja nudijo priložnost za ustvarjanje tesnih medsebojnih odnosov (Milošević Arnold, 2003). Raziskava Mlakar in Prapertnik (2014) navaja, da imajo socialne delavke s svojci dober sodelovalni odnos z občasnimi omejitvami, kadar svojci niso pripravljeni sodelovati, kadar imajo pretirano visoka pričakovanja ali kadar je komunikacija enosmerna.

Svojci bi lahko bolj aktivno sodelovali z domom, saj v večini primerov sodelujejo samo pri urejanju formalnih zadev. Nesodelovanje je povezano tudi z nepoznavanjem doma in njegovim delovanjem, zato bi bilo smiselno, da se tudi svojcem bolj podrobno predstavi programe doma in jih spodbuditi k aktivnemu vključevanju v dejavnosti (Kornhauser in Mali, 2013).

Svojci imajo do doma za starejše ljudi neka določena pričakovanja, in bi jih morali imeti priložnost izraziti in uskladiti z realnimi možnostmi. Lahko se soočajo z občutki krivde, ker so starostnika dali v dom, lahko so do doma preveč kritični, ali pa jih skrbi prihodnost starostnika. Zaradi negativnih občutkov, s katerimi se svojci velikokrat srečajo ob premestitvi starostnika v dom, bi morali socialni delavci in delavke svojcem pomagati preoblikovati vlogo v odnosu do doma. Pomoč potrebujejo pri sprejetju dejstva, da se odnosi niso veliko spremenili in da imajo velik vpliv na kvaliteto življenja starostnika. Spodbuditi je potrebno redno obiskovanje in tudi vključevanje svojcev v dejavnosti doma, saj s tem lahko naredijo veliko koristnega tako za starostnika kot tudi za dom v celoti. Za to, da dosežemo aktivno sodelovanje svojcev in doma, pa je potrebno vzpostaviti stabilen deloven odnos z njimi, ki temelji na zaupanju in dobri komunikaciji (Milošević Arnold, 2003). Na področju podpore neformalnim oskrbovalcem je bila do sedaj vloga domov le obrobne pomena. To je eden največjih izzivov za sistem socialne in zdravstvene oskrbe. Neformalni oskrbovalci doživljajo oskrbo starejših kot dolžnost in osebno zavezanost. Pri otrocih se pojavlja še občutek vzajemnosti, ker so starši skrbeli za njih, ko so bili mladi, zdaj želijo otroci poskrbeti za starše. Zaradi tega je podpora neformalnim oskrbovalcem velik izziv, ki se ga je potrebno lotiti z veliko mero premišljenosti in občutka (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018).

Ko družina ne more več sama skrbeti za starejšega človeka, pride po pomoč, vendar je nujno, da svojci ostanejo del te pomoči. Pomembno se je dogovoriti, kaj starostnik točno potrebuje in kako lahko družina pri tem sodeluje, kakšne so njene nove naloge in oblike povezanosti. Sodelovanje med socialno delavko in družino starejšega človeka varuje njegovo identiteto in temeljni občutek o lastni vrednosti (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2020).

3.3 VLOGA SOCIALNE DELAVKE V DOMU ZA STARE

Kljub temu, da je število socialnih delavk, glede na druge profile zaposlenih, dokaj nizko, je njihova vloga znotraj doma za starejše še vedno opazna. Najbolj prepoznavna vloga socialne delavke je v različnih fazah prilagajanja starostnika na novo življenje v instituciji. V vsaki fazi se mora spopadati z novimi nalogami in izzivi. Prva faza je faza pred prihodom starostnika v dom, sledi ji faza bivanja v domu in faza odhoda iz doma (Kornhauser in Mali, 2013).

Mali (2008) navaja, da socialna delavka sodeluje s stanovalci od njihovega prvega stika z domom, do zadnjega, se pravi od prve do zadnje faze. Opisuje tri faze, in sicer faza pred prihodom v dom, faza bivanja v domu in faza odhoda stanovalca iz doma. Vsaka faza zahteva specifične naloge, ki se med seboj povezujejo. Milošević Arnold (2003) opisuje delo prve faze kot vzpostavitev odnosa med socialno delavko in bodočim stanovalcem ter njegovimi svojci in drugimi člani iz njegovega domačega okolja. Pomembno je vzpostaviti delovni odnos, ki bo trajal od prihoda starostnika v dom do njegovega odhoda. Potrebno je sodelovati z bodočim stanovalcem, njegovimi svojci in drugimi strokovnjaki. Poleg tega je potrebno starostnika informirati o načinu življenja znotraj doma, o aktivnostih, ki jih nudijo v domu, predstaviti hišni red itd. V prvi fazi je veliko formalnosti, saj je ta del celotnega procesa sprejema v dom. V fazi bivanja starostnika v domu je formalnosti manj. Socialna delavka se znajde v vlogi mediatorja in zagovornika, hkrati pa mora usklajevati potrebe in cilje starostnika z osebjem v domu. Mora omogočati kakovostno življenje znotraj doma in starostniku pomagati pri ohranjanju stikov s svojim primarnim okoljem. V primeru nezadovoljstva starostnika z življenjem znotraj doma se mora odzvati tako, da aktivira vire pomoči iz novega in starega okolja. V tretji fazi, fazi odhoda se formalnost ponovno poveča, saj mora urediti vse, kar je potrebno v povezavi z odhodom iz doma za starejše ljudi. V tej fazi lahko socialna delavka obravnava predlog za premestitev stanovalca v drugo institucijo ali obravnava odpust v domače okolje, v velikem številu primerov pa mora tudi urediti prenehanje bivanja zaradi smrti. V takem primeru mora o tem tudi obvestiti svojce, organizirati sloves od pokojnika itd.

Veliko starostnikov se ob preselitvi v dom za starejše odtuji od svoje družine, saj jih krivijo za to, da so pristali v domu. Taki odzivi so vidni v primerih, kjer se starostniki niso sami odločili za preselitev oziroma jim je bila ta odločitev vsiljena. Ravno zaradi takega odziva bi bilo dobro vzpostaviti prehod med domskim in domačim življenjem. S pripravi na domsko življenje bi zmanjšali strah, ki ga veliko starostnikov čuti ob vstopu v dom za starejše. Zdaj se

s strahom soočajo tako, da se oprejo na svojo socialno mrežo, pri zmanjšanju strahu pa imajo pomembno vlogo tudi zaposleni v domu, saj se starostniki lažje navadijo na nov način življenja, če imajo pozitivno izkušnjo ob vstopu v dom (Kornhauser in Mali, 2013).

4 OPREDELITEV PROBLEMA

V življenju sem imela do sedaj zelo malo stika z domom starejših občanov, saj imam to srečo, da so moji stari starši še vedno dovolj zdravi in samostojni, da ne potrebujejo veliko dodatne pomoči. Zaradi tega mi je bilo zelo zanimivo, ko sem opravljala prakso v domu starejših občanov. Pred tem sem vedela zelo malo o načinu življenja znotraj doma, nisem poznala vloge socialne delavke v njem in nisem vedela kako stanovalci dojemajo dejstvo, da živijo v domu. Spominjam se, da sem sodelovala z gospo, ki je imela zelo pozitivne izkušnje z domom, saj je sama prosila, da se vanj preseli po moževi smrti, saj ni želela biti sama v hiši. Vendar se spominjam tudi tega, da so bili nekateri nekoliko bolj negativno usmerjeni proti domu.

Na podlagi izkušnje, ki sem jo dobila na praksi v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad, sem razvila tematiko svoje diplomske naloge. Zanimalo me je raziskati, kako starostniki doživljajo svoje življenje znotraj doma. Iz tega sem si postavila 4 raziskovalna vprašanja:

- Kako starostniki doživljajo svoj prihod v dom za upokojence?
- Kaj je starostnikom pomagalo oz. bi jim pomagalo za lažji prehod v dom za upokojence?
- Kakšno vlogo ima pri tem socialna delavka?
- Kakšno vlogo imajo pri tem družinski člani?

Ugotovitve moje raziskave so pomembne za vsakega strokovnega delavca, ki deluje v domu starejših občanov. Rezultati diplomske naloge pomagajo pri razumevanju občutkov starostnikov, ki se na novo preselijo v dom, in nudijo vpogled v to, kaj jim je v pomoč pri lažjem prehodu. Poleg tega sem raziskala tudi izkušnje in občutke svojcev, ki imajo zelo pomembno vlogo v življenju starostnika. Ugotovitve raziskave pomagajo razumeti, zakaj prihaja do razlik v doživljanju med starostniki, kar lahko strokovnim delavcem pomaga pri razumevanju posameznika, posledično pa izboljša odnose med zaposlenimi in stanovalci. Diplomaska naloga nudi vpogled v čustveno stanje starostnikov ob premestitvi v dom za upokojence, nudi vidik svojcev na proces prehoda v dom in vidik ter izkušnje socialne delavke, ki je zaposlena v domu starejših občanov.

5 METODOLOGIJA

5.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava, ki sem jo izvedla v okviru diplomskega dela, je kvalitativna. Pri kvalitativni raziskavi osnovno izkustveno gradivo, ki ga zberemo v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi ali pripovedi, gradivo pa je potem tudi obdelano in analizirano na beseden način, ne pa z uporabo merskih postopkov, ki nam dajo števila (Mesec, 2019).

Raziskala sem manjše število primerov, v obliki študije primera. Raziskava je empirična, saj sem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (Prav tam).

5.2 RAZISKOVALNI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Za izvedbo intervjujev sem uporabila kot merski instrument smernice za delno strukturiran intervju. Pripravila sem si smernice, ki služijo kot vodilo o temah, o katerih želim spregovoriti s sogovorniki, sicer pa sem poskusila pustiti prostor za odprt pogovor o njihovih izkušnjah. Sestavila sem tri različne smernice, glede na to, s kom sem izvedla intervju.

5.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Populacija v raziskavi so starostniki, ki v letu 2023 živijo v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad, strokovna delavka, ki je zaposlena v domu starejših občanov, in svojci, ki imajo izkušnjo s preselitvijo starostnika v dom.

Za izvedbo intervjuja je vzorec neslučajnostni priložnostni. Starostnike in svojce sem pridobila s pomočjo strokovne delavke, ki je zaposlena v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad.

5.4 ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem zbirala s pomočjo intervjuja. Podatke sem zbrala s pomočjo vnaprej sestavljenih smernic. Za metodo zbiranja podatkov sem si izbrala intervju, saj sem mnenja, da mi ta metoda nudi najbolj poglobljene odgovore na vprašanja.

Moj prvi korak je bil, da sem kontaktirala socialno delavko, ki dela v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad. Najprej sem ji predstavila svojo temo in ji pojasnila, koga bi želela intervjuvati. Ko je potrdila, da lahko izvedem raziskavo pri njih, sva se dogovorili za termin

intervjujev. Sogovornike je pridobila tako, da je povprašala, kdo bi bil pripravljen sodelovati. Prvi intervju sem izvedla v ponedeljek, 27.3.2023, v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad. Naslednji dan v torek, 28. marca, sem izvedla še tri intervjuje, v sredo pa še zadnja dva. Vsega skupaj sem izvedla sedem intervjujev, enega s socialno delavko, tri s svojci in tri s starostniki. Pred izvedbo intervjujev sem sogovornikom bolj podrobno pojasnila, kakšna je tema moje diplomske naloge, jim poudarila, da so intervjuji anonimni in jih prosila za dovoljenje snemanja. Spraševanja so bila prilagojena sogovornikom, podvprašanja sem uporabila tam, kjer so bila potrebna.

Tabela 5.1: Značilnosti vzorca raziskave

Šifra	Demografski podatki	Šifra	Demografski podatki	Šifra	Demografski podatki
A	Ženska, 91 let, v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad stanuje 3 leta	C	Ženska, 78 let, v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad stanuje manj kot eno leto	E	Moški, svojec, v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad ima ženo približno 2 leti
B	Ženska, 80 let, v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad stanuje 3 leta	D	Ženska, svojka, v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad ima mamo 3 leta	F	Ženska, svojka, v domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad ima mamo 2 leti
				G	Socialna delavka na domu starejših občanov Ljubljana Bežigrad.

5.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Podatke, ki sem jih pridobila s pomočjo intervjujev, sem obdelala s kvalitativno analizo.

Pogovore sem zapisala v obliki dvogovora na čim bolj dobesedni način. Vsakemu intervjuju sem dodelila črko po abecednem vrstnem redu in označila enote (npr. A1, B1, C1 itd.). Nato sem opravila odprto kodiranje in sicer tako, da sem vsaki izbrani izjavi določila pojem, kategorijo in nadkategorijo, kjer bo to mogoče. Podatke bom tudi osno ter odnosno kodirala ter na koncu zapisala ugotovitve, do katerih sem z analizo prišla.

6 REZULTATI

V tem poglavju predstavljam rezultate. Z intervjuji sem zajela perspektivo strokovne delavke, perspektivo stanovalcev in svojcev na tematiko prehoda starostnikov v dom za starejše občane. Moj namen je bil pridobiti vpogled starostnikov in svojcev na obdobje tranzicije, vpogled v njihovo doživljanje ob preselitvi, njihove izkušnje po preselitvi in njihove načine spoprijemanja in prilagajanja na novo poglavje v njihovem življenju. Perspektiva socialne delavke pa mi je pomagala pridobiti boljši vpogled v njeno vlogo znotraj doma starejših občanov in njene izkušnje pri sodelovanju z novimi stanovalci ter njihovimi svojci.

6.1 Doživljanje starostnikov ob prihodu v dom

Intervjuje s stanovalci sem odprla z vprašanjem, kakšni so njihovi razlogi za preselitev v dom starejših občanov. Sogovornice so mi podale naslednje razloge:

»Moji razlogi so bili taki, da je moja hčerka veliko v službi, jaz pa sem nesposobna bit sama« (A1). »Jaz sem sama stanovala v svoji hiši« B(1). »Potem pa sem padla in se toliko polomila, da nisem več zmogla skrbeti zase. « B(3). »Razlogi so ti, da sem 15 let živela sama. Otroci živijo na svojem in neuradno sem tudi ločena. Z možem nisva živela skupaj, otroci pa so se pri enih 30-ih odselili na svoje. Tako, da sem ostala sama. « C(1). » Vse je šlo čisto v redu do lanskega leta. Sem močno zbolela, tako zelo sem težko dihala. « C(2).

Podane izjave nam povedo, da do odločitve o preselitvi v dom pride takrat, kadar starostniki, zaradi zdravstvenih razlogov, niso več sposobni poskrbeti zase.

» Itak sva vedeli, da sama ne morem bit, ne morem hodit ven, ne morem stat pri štedilniku, ne morem to in ne morem tisto. Druge izbire ni bilo. « A(12). » Bila sem deset dni v bolnici, po tem pa je bilo vprašanje kam naj grem. « B(4). » Ko se mi je pa stanje poslabšalo, ko nisem niti do svojega stanovanja v prvem nadstropju mogla priti brez pomoči, sem prosila hči, če lahko odda prošnjo v dom. « C(5)

Vse tri sogovornice navajajo tolikšno poslabšanje zdravstvenega stanja, da so bile v veliki meri odvisne od pomoči drugih.

Z intervjuji sem želela raziskati tudi izkušnje starostnikov z alternativnimi oblikami pomoči. Na vprašanje so sogovornice odgovorile:

»Prvo sem si zlomila eno stegnenico in so štiri ženske skrbele zame.« A(3). » Moje sosede so bile. So upokojene vse štiri, ampak veliko mlajše od mene, pa so mi pomagale pri prvem

zlom.« A(5) » *Ko sem si pa še drugo zlomila pa me je hčerka za en mesec poslala v Gornji Grad na rehabilitacijo.*« A(4). »*Pri drugem zlomu, mi je tudi hčerka pomagala*« A(6). »*Eno podjetje za starejše mi je vsak dan prineslo hrano. Je bila kar v redu stvar.*« B(8) »*Ne nisem. Nisem poznala.*« C(31)

Izmed treh sogovornic je samo ena imela izkušnjo s pomočjo na domu, saj so ji vsakodnevno prinašali hrano. Na prošnjo pojasnitve, zakaj se niso obrnile na druge oblike pomoči, so povedale: »*Nismo vedli za to. Ne poznam drugih ustanov, razen doma za stare.*« A(10). »*V dom sem tako ali tako nameravala pridet.*« A(12). »*Ne vem, ko sem bila v bolnici, se je izkazalo, da imajo prosto mesto, pa sem se kar preselila.*« B(6) » *Nisem poznala.*« C(31).

Iz odgovorov je zaznati neinformiranost o drugih oblikah pomoči. V času, od začetka slabšanja zdravstvenega stanja do sprejetja v dom, je sogovornica A sprva imela pomoč s strani svojih sosedov, kasneje pa s strani svoje hčere. Zanimal me njen pogled na to, da je bila hči v vlogi oskrbovalke in kakšne občutke je imela ob tem.

»*Jaz sem bila zelo vesela, ampak sem vedla, da ne bo to moglo dolgo trajati.*« A(8). »*Ima službo in sina, ne more ves čas skrbeti zame, jaz pa sem potrebovala take vrste pomoči.*« A(9).

Sogovornici B in C pa sta na vprašanje o tem, ali imata izkušnjo s svojci v vlogi oskrbovalcev odgovorili: »*Starejši sin se je že dolgo časa nazaj odločil, da bo prevzel oskrbo zame. Pa mi vse uredi*« B(9). »*Nikoli pa ni tako skrbel zame, da bi me preoblačil ali kaj takega ne. To sem vse sama zmogla, dokler nisem padla.*« B(10). »*Ureja mi druge stvari, če mi kaj manjka, mi prinese. Pa za dom se je on dogovarjal in mi pripravil stvari za s sabo.*« B(11). »*Sprva sta mi pomagali hči in ena dobra prijateljica. Vse sta mi prinesli.*« C(3) » *Hči je skrbela, da sem imela za jest, drugače pa ne. Nisem dovolila, da bi popolnoma skrbela zame. Se mi ne zdi prav.*« C(10).

Tudi otroci sogovornic B in C so bili do neke mere v vlogi oskrbovalca. Vloga oskrbovalca je bila še najmanj zaznana pri sogovornici B, saj je bila gospa do padca sposobna skrbeti zase, po padcu pa se je takoj preselila v dom. Sinova tako rekoč nista niti imela priložnosti biti v vlogi oskrbovalca. Pri sogovornici C pa je opaziti hčerino skrb za mamo, vendar ne v tolikšni meri kot pri sogovornici A. Tako kot pri sogovornici B, hči ni konstantno skrbela zanjo, vendar je pomagala pri določenih stvareh.

»Imam sina in hči, ki sta mi pomagala pri vsem, predvsem hči, ker sin se je ločeval. C(6). Hči mi zelo veliko pomeni.« C(7).

Naslednje vprašanje se je nanašalo na izbiro doma. Zanimalo me je, kaj je bilo starostnikom pomembno, preden so prišli v dom, zakaj se so odločili ravno za ta dom, katere pomembne faktorje so upoštevali pri preselitvi.

»Hči mi je en dan rekla mama kaj pa praviš na dom? Pa sem rekla, naredi tako da bo obema prav.« A(13) »Sem ji rekla samo ne me na Štajersko poslat. Ali na Gorenjsko ali v Ljubljano. Pa sem tukaj dobila.« A(14) »Smo probali Jesenice, Radovljico, Kranjska Gora, pa niso nikjer imeli prostora.« A(15).

»Je pa bilo tako, da sta v tem domu bili že dve moji starejši sestri in jaz sem redno hodila k njim na obisk. Sem se že enkrat pred leti prijavila v ta dom.« B(5). »Pa tudi moje sestre sem tako dolgo obiskovala, da je že moj drugi dom bil ta dom« B(24).

»Prvo sem želela biti v domu v Domžalah, ker mi je bil najbližji. Je pa hči oddala prošnjo še v tam dom, pa še en. In sem prvo dobila tukaj, zato sem šla sem.« C(11)

Ena sogovornica se je odločila za ta dom, ker ga je že zelo dobro poznala zaradi sester. Drugi dve sogovornici pa imata skladen odgovor. Obema je bilo pomembno, da se ne preselita v dom, ki je zelo oddaljen od njunega domačega kraja, v dom Ljubljana Bežigrad pa sta se preselili, ker sta tukaj najprej uspeli dobiti prosto mesto.

Z intervjuji sem se želela poglobiti v celoten proces selitve. Želela sem slišati, kakšne občutke so imeli na dan selitve, kaj je bil najtežji del selitve, prvi vtis doma in kako lahko primerjajo svoje sedanje občutke z občutki prvega dne.

»Moj prvi stik je bil tisti dan, ko sem se preselila.« A(21). »Pred tem se je moja hči za vse dogovarjala in se menila, meni pa je predajala informacije, pa mi slike pokazala.« A(22). »Mi je že po slikah deloval lušten dom.« A(25).

Sogovornici A in C sta imeli prvi stik z domom, v katerem sedaj živita, na dan selitve. Gospa A je imela že pred preselitvijo pozitiven vtis o domu, kar je veliko olajšalo celoten prehod.

»Nič mi ni bilo hudega. A(17) »Meni ni bilo nič hudega. Sva spakirale obleke in sva šle. Ko sem prišla pa so mi pokazali sobo, v kateri bom spala.« A(23). »Ampak meni ni bilo nič hudega, tako pač je.« A(24).

Gospa C se svojega prvega dne spominja: *»Nisem se jokala, niti pritoževala. Sem bila itak tako bolna, da nisem imela energije.«* C(15). Navaja pa, da je pred prihodom v dom gledala na celotno situacijo zelo razumsko ter da se je že pred vselitvijo navadila na misel, da bo enkrat prišla v dom.

»Zelo razumsko.« C(12). *»Imela sem veliko prijateljic, ki so bile v domu in sem jih redno obiskovala, tako da sem se že pred vselitvijo nekako navadila na misel, da bom enkrat prišla v dom.«* C(13).

Gospa B pa je dom dobro poznala že preden se je vselila, kar je pomagalo pri celotnem procesu tranzicije. Selitve se spominja tako: *»Kar hitro se je vse odvijalo. Imam dva sinova, ki sta mi pomagala pri selitvi. Dobila sem obvestilo kaj rabim vzeti s sabo, pa sta mi onadva vse pripravila.«* B(7).

Vse tri sogovornice so že pred prihodom v dom imele pozitivne vtise o domovih za starejše. Dve izmed treh sta sami predlagali preselitev, tretja pa je predlog sprejela brez hujših negativnih občutkov. Kljub temu da so imele pozitiven pogled na domove za starejše občane, pa ne pomeni, da je bila preselitev popolnoma brez ovir.

Gospa A navaja kot najtežji del preselitve to, da si je morala sprva deliti sobo z gospo, ki je bila bolna.

»Prvo sem imela sobo z eno gospo, kar mi ne bi bil problem, če ne bi bila gospa bolna na pljučih. Ves čas je kašljala in pljuvala, da je meni kar apetit vzelo. Prosila sem za enoposteljno sobo. Sprva seveda ni šlo, ker so imeli polno.« A(19). *»Po tem pa je ena gospa, ki je bila zelo dementna in so jo poslali v Polje. Tako, da sem jaz dobila njeno sobo.«* A(20).

Gospa B pove, da je bilo najtežje to, da se je ta sprememba zgodilo tako hitro, kot se je. Po padcu je pristala v bolnici, nato pa se ni več vrnila domov.

»En čas je bilo kar malo hudo.« B(12). *»Težko se spomnim občutkov. Vem, da mi ni bilo lahko, ker sem bila zelo hitro prisiljena spremeniti okolje. To mi je bilo najtežje. Tako na hitro spremeniti življenje, po tem, ko sem bila toliko let navajena enega načina življenja.«* B(16).

Gospa C pa omenja občutke sramu in neprijetnosti ob posegu v njeno zasebnost.

»Zoprno mi je bilo zaradi intimnosti.« C(20). *»Težko sem se navadila na to, da mi nekdo pomaga pri kopanju. Ali pa na začetku, ko sem imela še plenice, mi je bilo grozno, ko so morali pri tem pomagati.«* C(21).

Od sogovornic sem želela slišati še o njihovih sedanjih občutkih. Zanimalo me je, kako se občutki razlikujejo od prvega dne, kako se počutijo zdaj v domu, kaj jim ni všeč in s čim so zadovoljne.

»Sem dobila priložnost, da grem v Radovljico, ampak zdaj nočem več stran. Sem spoznala uslužbenca, imam družbo in hči pa vnuk živita deset minut stran.« A(16). »Tukaj je vse poskrbljeno, ne rabim za nič skrbet.« A(28). »Jaz sem zelo zadovoljna že od prvega dne.« A(29).

»Čisto lepo mi je.« B(17). »Imam dosti za brat, križanke rešujem. Vsak dan se nekaj dogaja, mi ni dolgčas. Pa sinovi in vnuki mi vsakič kaj novega prinesejo.« B(18). »Zdaj ne bi niti več rada šla ven.« B(22). »Imamo dosti aktivnosti. Dopoldan imam telovadbo, popoldan pa kakšno drugo aktivnost. Pa pogledam televizijo in mi hitro mine.« B(23).

»Je nekaj medicinskih sester na katere sem se kar navezala.« C(18). »Imam družbo in dosti drugih aktivnosti. Saj mi nič ne manjka.« C(19). »Mi je kar lušno.« C(25).

Vse tri sogovornice navajajo zadovoljstvo s svojim življenjem v domu. Vse tri si zapolnijo dneve z raznimi aktivnostmi, kot npr. branje in reševanje križank. Vse tri imajo ravno tako redne stike s svojci in ni opaziti občutkov osamljenosti.

Gospa A in gospa C sta tudi primerjali svoje življenje v domu z življenjem, ki bi ga imeli v domačem okolju. Obe navajata, da bi bilo doma bolj težavno kot v domu, saj sta v domačem okolju živeli sami.

»Če bi bila doma, bi bilo trpljenje z mojim zdravjem. Živela sem v hiši na vasi. Kako bi hodila v trgovino s temi mojimi nogami?« A(27). »Ko pomislim kako bi mi bilo doma, saj mi ne bi bilo nič lepše kot mi je tukaj. Doma bi se matrala, itak ne bi mogla sama nič.« C(26). »Pa še sama bi bila doma. Tukaj imam vsaj družbo.« C(28).

Gospa C kot slabost življenja v domu navede samo to, da ne more gledati televizije, kadar si želi, saj ji sostanovalka tega ne dovoli.

»Edino televizija mi manjka tukaj. Da bi lahko gledala kadar hočem, ne da se rabim vedno prepirat z mojo sostanovalko.« C(27).

Gospa A pa izpostavi, da je zdravje in starost edina težava, s katero se srečuje.

»Edina stvar, ki mi manjka je, da bi bila mlajša in bolj zdrava, ampak tukaj mi nihče ne more pomagat.« A (26).

6.1.1 Proces prilagajanja

Nazadnje sem od stanovalk želela slišati še, kaj vse jim je pomagalo pri prilagoditvi na novo življenje v domu.

»Prijaznost. To je vse. Veliko mi pomeni prijaznost veh uslužbencev. Prijazen pogled, nasmeh, pa da poslušajo, ko se kaj potožiš.« A(31).

»Skozi čas sem se navadila.« B(19). »Pa moja družina me redno obiskuje, me imajo zelo radi.« B(20). »Prijetno okolje, vsi so prijazni in ustrezljivi. Nič mi ne manjka.« B(21).

»Veliko berem in križanke rešujem. Vključujem se v razne aktivnosti.« C(23). »Našla sem si eno prijateljico.« C(24).

Iz podanih izjav lahko sklepamo, da ima prijaznost in ustrežljivost zaposlenih velik pozitiven vpliv na prehod v dom za starejše občane. Poleg tega je vredno omeniti tudi aktivnosti, ki so stanovalcem na voljo in redni stiki s svojimi družinskimi člani.

Gospa C je izpostavila še pomembnost karakterja stanovalca. Navaja, da bodo tisti, ki so po karakterju bolj prilagodljivi, lažje sprejeli in se navadili na spremembe v njihovem življenju.

»Sem prilagodljiva oseba. Mislim, da tisti, ki smo prilagodljivi, gremo lažje skozi življenje.« C(16).

Zanimala me je tudi izkušnja sogovornic s socialno delavko doma in njihov pogled na njeno vlogo znotraj doma.

»Z eno stanovalko se nisem razumela, pa sem socialni delavki povedala.« A(33). »Socialna delavka je rešila zadevo. Niti ne vem kako, ali se je pogovorila z gospo ali kaj. Vem da imam mir.« A(34).

Izmed treh sogovornic je samo gospa A imela izkušnjo sodelovanja s socialno delavko, saj se ni razumela z eno gospo in je prosila socialno delavko za pomoč. Gospe B in C nimata posebnih izkušenj s socialno delavko, saj je do sedaj nista potrebovali. Njune izkušnje z njo temeljijo na vsakodnevnih interakcijah, ki jih opišeta kot prijetne in prisrčne.

6.2 VLOGA SVOJCEV

Intervju s svojci sem odprla z vprašanjem o njihovi vlogi pri oskrbi starostnika pred prihodom v dom. Izmed treh intervjuvanih svojcev sta bila dva v vlogi oskrbovalca, tretja sogovornica pa je bila delno oskrbovalka. Vsi trije so bili v tej vlogi nekaj mesecev.

»Pomagala sem ji pri vsakodnevnih rečeh. Pomagala sem jo preobleč, jo umivala, kopala, ji kuhala. Praktično vse, saj ni mogla sama nič.« D(2). *»Ja. Tako je bilo, da se je njena bolezen začela pred dvema letoma, nekaj časa sem skrbel zanj, po tem pa sem videl, da ne zmorem več.« E(1).* *»Delno, ker mama živi v hiši, kjer sem živela v otroštvu, jaz pa živim drugje z možem. Moja sestra živi pod stanovanju od staršev tako, da je ona večkrat poskrbela zanj.« F(1).* *»Jaz sem bila vsako dopoldne pri mami, ker sestra dela.« F(2).*

Pri vseh treh sogovornikih je zaznati občutke preobremenjenosti. Poleg svojih obveznosti, kot so služba, skrb za otroka in drugo, so morali biti konstantno na razpolago tudi svojim staršem oziroma svoji ženi, v primeru sogovornika E.

»Zelo preobremenjena sem bila. Saj rada skrbim za mamo, ampak je prišlo tega preveč poleg službe in sina.« D(3). *»Mama je potrebovala konstantno oskrbo. Jaz pa sem v službi in nisem zmogla vsega.« D(10).*

»Skozi sem moral biti na razpolago. Nič ni mogla sama. Težko mi je bilo. Življenje se mi je čisto spremenilo.« E(7). *»Problem je bil v tem, ker je nisem mogel dvigovati. Tudi sam se staram in nisem zmogel.« E(8).*

»Nisem vedela kaj bom doživela vsakič, ko sem prišla k njej.« F(4). *»Vsak dan me je bilo strah, kaj bom našla. Je odpirala pralni stroj preden je končal delat. Lulala na balkonu in podobno. Res me je bilo strah vsakič, ko sem prišla kaj bom videla.« F(6).* *»Pa naporno je bilo, sploh za sestro, ki je bila ves čas tam. Še meni je bilo, ki sem prihajala 3-4 ure na dan. Kaj šele zanj.« F(7).*

Dve sogovornici nista imeli nikakršnih izkušenj z drugimi oblikami pomoči starejšim občanom. Sogovornica D ni seznanjena z drugimi ustanovami, razen z domom za stare. Sogovornica F pa kot razlog navaja, da si njena sestra ni želela dodatne pomoči.

»Sestra ni hotela, je rekla dokler bomo lahko mi, bomo, po tem bo pa šla v dom.« F(8).

Sogovornik E si ni želel imeti dodatne pomoči na domu, saj mu misel na to, da bi nekdo nepoznan hodil po njegovem domu, ni všeč.

»Ne nismo imeli. Nisem hotel. Mogoče sem malo starokopiten, ampak nisem hotel, da mi kar nekdo hodi po stanovanju.« E(9).

Kljub temu, da noben sogovornik ni imel izkušnje z dodatno pomočjo na domu, sta se sogovornica D in sogovornik E vseeno odločila, da se razbremenita in poiščeta dodatno pomoč. Sogovornica D je mamo za en mesec poslala na rehabilitacijo, sogovornik E pa si je pomagal z dnevnim varstvom v domu, ki je kasneje vodilo v preselitev.

Poleg prevelike obremenitve, ki jo je sogovornica D čutila ob skrbi za mamo, je bil razlog za preselitev v dom tudi to, da mama potrebuje družbo in strah pred tem, da bi se ji kaj zgodilo, medtem ko je sama v stanovanju.

»Poleg tega pa rabi moja mami družbo. Ona ne more bit po cele dneve doma, rada govori in rabi imet nekoga ob sebi. Njena glava še vedno deluje. Mi smo živeli na vadi in ni imela družbe. Če je šla kdaj okoli hiše in koga srečala je poklepetala, ampak to je veliko premalo zanjo, ona rabi več kot občasen pogovor.« D(11). » Bala sem se, da bi se ji kaj zgodilo. Ni imela več moči. Kakšen čaj je še lahko pogrela, dosti več kot to pa ni šlo. Pa stara hiša je in nikoli ni bilo dovolj toplo, ali pa da bi se kaj pokvarilo sva midve same.« D(15).

V primeru sogovornika E, so preselitev v dom predlagali uslužbenci doma. Ker je hodila nekaj časa v dnevno varstvo, so njegovo ženo poznali in opazili poslabšanje njenega zdravstvenega stanja.

»Prvo je hodila v dnevno varstvo, ko so opazili, kakšno je stanje, so kar sami ponudili, da se preseli. In se je preselila čez štiri dni.« E(18).

Sogovornica F je ravno tako čutila strah za varnost svoje mame. Ko se je mamino zdravje izrazito poslabšalo in niso zmogle s sestro več skrbeti zanjo, so se odločile za preselitev v dom.

»Vsak dan me je bilo strah, kaj bom našla. Je odpirala pralni stroj preden je končal delat. Lulala na balkonu in podobno. Res me je bilo strah vsakič, ko sem prišla kaj bom videla.« E(6). »Rapidno je šlo navzdol od januarja, zato smo 1. maja kontaktirali dom, junija pa je že dobila prostor.« F(9).

Sogovornik E je imel pred prvim stikom nekoliko slabšo predstavo o domovih za stare, kljub temu da dejanskih izkušenj ni imel. Ob prvem kontaktu pa je svoje mnenje nekoliko spremenil.

»Sploh nisem imel kakšnih izkušenj z domom.« E(10). »Mogoče sem imel bolj negativno sliko, ker se je včasih domom za stare govorilo hiralnice, pa sem pričakoval, da bo nekako slabše stanje.« E(12).

»Ampak sem videl, da ni tako. Verjetno so se veliko izboljšali v zadnjih desetletjih.« E(13).

Sogovornici D in F sta si bili enotni pri odgovoru na vprašanje o prvem vtisu o domu. Njuni odgovori so bili zelo pozitivni, dobili sta vse potrebne informacije in izgled doma jima je bil všeč.

»Jaz sem kar osebno prišla, pa se dogovorila s socialno delavko, da se srečava in pogovoriva. Pojasnila sem ji situacijo in mi je povedala vse kar me je zanimalo in še več. Razkazala mi je dom in meni se je zdel zelo lepo urejen.« D(17). »Ko smo kontaktirali dom je bila socialna delavka zelo razumljiva. Vse nam je povedala in pokazala, vse informacije smo dobili.« F(10).

Temu vprašanju je sledilo vprašanje o doživljanju doma. Želela sem slišati, kakšni so bili njihovi občutki ob preselitvi, kako doživljajo dom zdaj v primerjavi s prvim stikom in kaj je bil zanje pomemben faktor pri izbiri doma.

»Skrbelo me je kako se bo mama vklopila, Sem samo upala na najboljše. Sicer vem, da nima težav vzpostaviti kontakt z ljudmi, ker je taka komunikativna, ampak me je vseeno skrbelo.« D(18).

»Po tem pa se je vselila in jo vidim, da je zadovoljna, sploh zdaj, ko ima svojo sobo.« D (20). »Ona gre ven kadar ji paše, gre na sprehod, imajo tudi vrt. Na vasi je bil sploh pozimi velik problem, ker je bilo tudi bolj mrzlo, kot je tukaj. Zato je bila pozimi ves čas doma. Tukaj pa gre tudi pozimi lahko na kakšen kratek sprehod.« D(21).

Sogovornica D ob preselitvi omenja občutke strahu v povezavi s tem, kako se bo mama znašla znotraj doma. Po nekem času pa je ugotovila, da mami življenje v domu ugaja.

»Čeprav je bila izredno težka odločitev drugače ni šlo. Meni je bilo, kot da bi umrla. Ostal sem sam doma, ker otroci živijo drugje.« E(4). »Zelo na hitro se je zgodilo. To je bila določitev štirih dni.« E(17).

Sogovornik E omenja nekoliko večje negativne občutke ob preselitvi žene v dom, v primerjavi s sogovornico D. Ker je do preselitve prišlo v zelo kratkem času, je bila ta sprememba za gospoda velik zalogaj. Na ženino selitev se je privadil tako, da si je zapolnil čas z raznimi aktivnostmi.

»Jaz sem bil vedno dosti samostojen. Pri nas ni bilo tako, da je samo žena opravljala gospodinjska opravila, ampak sem tudi jaz. Drugače pa si zapolnim čas tudi z delom okrog hiše.« E(20). »Vsak dan pridem k njej ob 12h, jo nahranim, po tem pa preživiva skupaj še nekaj časa. Ne predstavljam si, da ne bi hodil k njej.« (21).

Sogovornica F omenja mešane občutke ob mamini vselitvi v dom. Po eni strani omenja pozitivne občutke, saj ve da je za mamo poskrbljeno in ne rabita več s sestro skrbeti zanjo. Po drugi strani pa omenja, da je bila preselitev težka.

»Po eni strani sem bila olajšana, ker sem vedla, da ne rabim več toliko skrbet zanjo. Po drugi strani pa mi ni bilo lahko ker je to moja mama.« F(20). »Sem rabila nekaj časa, da sem to sprejela. Še vedno mi je malo težko, ko pridem domov in vidim, da je prazno stanovanje.« F(21).

O svojih izkušnjah z domom do sedaj so si bili vsi trije sogovorniki zelo enotni. Izkušnje so pozitivne.

»Hrana je veliko boljša, kot si jo jaz sam skuham. Pa urejeno je. Meni se zdi v redu.« E(14). »Zelo v redu. Jaz nimam slabe besede. Osebe je zelo prijazno.« F(13). »Jaz mislim, da imajo nekateri preveč visoka pričakovanja. Seveda ne boš zadovoljen, če imaš ne realne standarde.« F(15). »Jaz pričakujem red, čistočo in da je za mami poskrbljeno, da vidim da odnosi med njo in zaposlenimi štimajo in take reči.« F(16).

Zadnje vprašanje tega sklopa pa je bilo kako so se odločili v kateri dom bodo preselili stanovalca.

Sogovornici D in F sta obe oddali prošnjo v več različnih domov, ki so jima bili geografsko dostopni, nato pa sta v domu Ljubljana Bežigrad najprej uspeli dobiti mesto. Sogovornik E se ravno tako odločal na podlagi oddaljenosti od svojega doma, vendar mu je bilo še bolj pomembno to, da dom nudi dnevno varstvo.

»V Črnučah je še en dom, ki mi je bližje in sem tam prvo vprašal. Je pa tisto zaseben dom in je za polovico dražji, kot je ta. Poleg tega pa ne nudijo dnevnega varstva.« E(27).

Na tematiko odnosa med stanovalci in svojci je imel vsak sogovornik nekoliko drugačen odgovor. Odgovora sogovornika E in F sta se nekoliko bolj navezovala na zdravstveno stanje stanovalca, ki otežuje komunikacijo. Prišlo je do nekakšne spremembe v odnosu, vendar ne iz razloga, da stanovalec živi v domu. Sogovornica D pa omenja pozitivne spremembe, ki

prihajajo iz dejstva, da se je mama preselila v dom. Ker ne čuti več toliko pritiska, je manj obremenjena in napeta, kar pozitivno vpliva na njun odnos.

»Meni se zdi, da sva zdajle bolj prijateljice. Bolj sva se zbližali.« D(22). »Prej je bil odnos nekako bolj tak, ne vem kako bi rekla. Jaz sem skrbela zanjo. Prišla sem velikokrat po službi, že tako utrujena, po tem pa sem mogla še vse poskrbet. Izmučena sem bila in to je ustvarilo bolj napet odnos. Nisem bila potrpežljiva. Pa tudi mami se ni nič dogajalo, vedno sva govorili eno in isto.« D(23) »Zdaj pa se pogovarjava veliko več stvari, ker se tudi mami veliko več dogaja v domu. Pa živim deset minut stran in lahko pridem vsak dan. In ne pridem skrbet zanjo, ampak se pridem družiti z njo in to ima velik pozitiven vpliv na najin odnos.« D(24).

»Težko rečem, da se je kaj spremenilo glede najinega odnosa. Po eni strani vse, po eni strani nič. Itak se vse spremeni, ko je pride do takih stvari, ampak midva sva še vedno midva.« E(23).

»Težko je, ker e spomnim kako je bilo, ko je bila še zdrava. Zdaj ne morem imeti pravega pogovora z njo.« F(19).

Poleg spremembe v odnosu me je zanimalo tudi, na kakšen način so komunicirali, predlagali stanovalcem selitev v dom.

»Pogovorili sva se. Pogledali sva kaj so plusi in kaj so minusi. Razložila sem ji situacijo, da sama ne zmore več skrbet zase in da se jaz nisem počutila, da jo puščam samo.« D(14).

»Ampak mama je razumela, saj je tudi sama videla, da ne zmore več.« D(16).

»Sama je prišla do tega.« E(15). »Za to bolezen je značilno, da pada na hrbet nazaj. Prvo smo kupili hojico za doma, ampak tudi to ni več pomagalo čez čas, je padla skupaj s hojico.« E(16).

»Povedali smo ji, da gre v dom. Saj ni vedla več za kaj se gre. Če bi jo karkoli spraševali, bi se itak upirala, saj se je upirala za to da gre pod tuš.« F(11).

Tudi na vprašanje o komunikaciji je imel vsak nekoliko drugačen odgovor. Sogovornica D se je z mamo želela pogovoriti o preselitvi v dom, ji pojasniti svoje občutke in povedati, kaj bi bile pozitivne plati te spremembe. Sogovornik E se je odločil za odhod v dom na predlog svoje žene, sogovornica F pa se z mamo ni posvetovala, saj je menila, da je njena demenca že toliko napredovala, da ne bi bila sposobna slediti pogovoru.

Nazadnje pa sem od svojcev želela izvedeti še o njihovih izkušnjah glede sodelovanja s socialno delavko v domu in njihov pogled na njeno vlogo znotraj doma. Prvotni stiki so bili pri vseh treh zelo pozitivni, saj jim je socialna delavka podala potrebne informacije in jim razkazala dom.

»Verjetno ima ona tukaj vse čez, poskrbi, če se kdo ne razume, pa verjetno ima ona take stvari kot je menjava sob.« D(27). »Vse je vprašala ob prvem stiku. Še taka vprašanja je postavljala, ki se jih sama nisem niti spomnila. Zaenkrat nimam pritožb glede socialnih delavk.« D(29)

»S socialno delavko sva se hitro ujela. Prisrčen odnos. Vse mi je povedala, vse sva se zmenila.« E(25). »Zdaj pa ne čutim več potrebe po tem, da bi sodeloval z njo.« E(26).

»Nobenih težav. Zelo prijazne, ustrežljive. Moja mama itak ni zahtevna, tako da nimam veliko stika s socialno delavko. Ampak nimam pritožb glede nobenega.« F(22).

6.3 SOCIALNA DELAVKA

Intervju s socialno delavko sem začela z vprašanjem o njeni vlogi znotraj doma. Želela sem, da mi s svojimi besedami pojasni vse o svojem delu. Povedala mi je, da je zaposlena kot strokovna delavka, njeno delo pa je največ usmerjeno v delo s stanovalci z demenco, saj jim je potrebno posvečati več pozornosti, spremljanja, vodenja in usmerjanja. Skupaj z ostalimi zaposlenimi skrbi, da so stanovalci zaposleni in aktivni. Sodeluje tudi s svojci, da pridobi čim več informacij o stanovalcu in njegovi življenjski zgodbi. Poleg tega pokriva tudi področje prostovoljstva in skrbi za to, da občasno organizirajo kakšen izlet. Veliko časa vloži tudi v aktivnosti, ki so namenjene stanovalcem in njihovim svojcem in skuša preko tega krepiti medgeneracijske vezi.

Socialna delavka ima znotraj doma starejših občanov kar dinamično delo. Mora poskrbeti za dobro počutje stanovalcev, kar poskuša skupaj z ostalimi zaposlenimi doseči preko vrsto različnih aktivnosti.

Socialna delavka navaja raznolikost izkušenj, ki jih je imela z novimi stanovalci. Kljub temu da dela večinoma z dementnimi stanovalci, ima veliko izkušenj z drugimi in ve, kaj se dogaja z ostalimi v domu. Navaja, da nekateri stanovalci prihajajo z veliko pozitivne energije, so zelo veseli, da pridejo v dom, drugi pa preselitev veliko težje sprejemajo. Velik vpliv na to, kako se bo novi stanovalec prilagodil na življenje v domu, ima vrsto raznih dejavnikov. Eden od pomembnih dejavnikov je, ali živijo v enoposteljni ali dvoposteljni sobi. Če imajo svojo sobo,

se bodo bistveno lažje privadili, kot če si jo delijo z nekom. Poleg tega imajo veliko vlogo pri tem svojci. Tisti, ki imajo redne stike s svojci, se bodo lažje navadili. Velik vpliv ima tudi to, ali pridejo direktno iz bolnice ali pa so prišli iz svojega doma, na lastno željo. Tisti, ki pridejo direktno iz bolnice, so kar naenkrat prisiljeni spremeniti okolje in način življenja, kar je zanje velik šok, posledično pa se veliko težje prilagodijo na življenje v domu. Velikokrat je zaznati nespečnost, zavračanje sodelovanja, izgubo apetita in veliko drugih načinov, ki kažejo, da ne sprejemajo nove situacije.

Na vprašanje o tem, kako socialna delavka pomaga stanovalcem, ki se težko navadijo na življenje v domu, mi odgovori, da je pomoč odvisna od težave, s katero se starostnik sooča. Veliko dejavnikov lahko vpliva na to, da se bo nov stanovalec težje privadil na življenje v domu. Če si npr. deli sobo z nekom drugim, je to lahko velika težava. Lahko se med seboj ne razumeta, starostnik se je poleg bivanja v domu, prisiljen prilagoditi še na novega sstanovalca. To poskušajo rešiti z menjavo sobe ali pa s pogovorom med sstanovalci. Novim stanovalcem poskušajo pomagati tudi tako, da vključujejo svojce, jih spodbujajo, da prihajajo na obisk. Poskušajo tudi s svojci doseči nekakšen dogovor, načrt kako stvari olajšati. Vključujejo tudi prostovoljce. Najpomembnejši del pa je, da poskušajo pri vsakemu stanovalcu ugotoviti, kaj bi mu ustrezalo. Poskušajo ugotoviti, kakšen tip človeka je, da se mu lahko čim bolj približajo. Pri tem pa sodelujejo vsi, od receptorja, do medicinskih sester in vseh ostalih zaposlenih v domu. Nato pa se vsak dan ob 13h zberejo in pogledajo, če je kje kakšen pereč problem in določijo, kdo bo imel kakšno vlogo pri rešitvi.

Socialna delavka pove, da tako, kot imajo celotno paleto stanovalcev, imajo tudi celotno paleto svojcev. Z nekaterimi se da zelo lepo sodelovati, z drugimi se sploh ne da. Nekateri pa nočejo sprejeti dejstva, da imajo ljubljeno osebo, ki živi v domu starejših občanov. Nočejo sprejeti, da se je njihovo zdravstveno stanje toliko poslabšalo, da so odvisni od pomoči drugih. Pove, da je zelo pomembno, da svojcev nikoli ne obsoja in da razume, da veliko negativnega vedenja izhaja iz stiske ob slabem zdravju svojca. Pomembno pa je tudi, da svojcev ne sili, naj se s starostniki vključijo v razne aktivnosti, saj nikoli ne vemo, kakšne medsebojne odnose so imeli tekom življenja. Če odnosi niso bili funkcionalni, ne moremo pričakovati, da bo svojec dal vse od sebe. Na koncu navede, da v domu spozna veliko različnih zgodb in da je potrebno izhajati iz spoštovanja do teh razlik.

7 RAZPRAVA

Mali (2006) pove, da se starostniki najpogosteje odločijo za selitev v dom za stare, kadar se njihovo zdravstveno stanje poslabša do te mere, da postanejo odvisni od pomoči drugih. Zato je osnovni namen institucij, da poskrbijo za tiste potrebe, za katere sami ne zmorejo več poskrbeti.

Moja raziskava je pokazala, da do odločitve o selitvi v dom za starejše občane res pride takrat, ko se poslabša zdravje starostnika, kar vodi v odvisnost od okolja. Vse tri sogovornice so prišle v dom zaradi poslabšanja zdravstvenega stanja. Dve sta prišli v dom zaradi poškodbe, ena zaradi bolezni. Vsem trem pa je skupno to, da so prišle v dom za starejše občane zaradi tega, ker niso bile več sposobne samostojnega življenja v svojem domačem okolju. Intervjuji s svojci pokažejo enake rezultate, saj so vsi trije povedali, da so se odločili za dom, ko niso več zmogli skrbeti za bolnega ali poškodovanega svojca.

Prihod v dom starostniki doživljajo kot travmatično izkušnjo, zato so mnogi nanj pozabili ali pa se ga spominjajo kot negativen dogodek. Občutek imajo, da jim ni nihče podal potrebnih informacij za lažjo prilagoditev na novo življenje, ampak da so bili prepuščeni samim sebi. Negativne izkušnje velikokrat zaznamo v primerih, kjer je bil starostnik zaradi nenadne bolezni prisiljen oditi v dom. Tisti stanovalci, ki so pa v dom prišli na lastno željo in pobudo, se tudi prihoda spominjajo kot bolj pozitivnega (Mali, 2004).

Moja raziskava delno potrjuje ugotovitve raziskave Mali (2004). Kako starostnik doživlja preselitev v dom, je res v veliki meri odvisno od tega, na kakšen način je prišlo do te odločitve. Od treh sogovornic je ena imela zelo pozitivno izkušnjo preselitve. Sogovornica mi ni znala povedati, kaj je bil najtežji del preselitve, saj ga sploh ni bilo. Zavedala se je, da ne zmore več sama skrbeti zase, po pogovoru s hčerjo pa sta se skupno odločili, da bi bila preselitev v dom dobra izbira. Drugi dve sogovornici sta omenjali nekoliko bolj negativne občutke ob preselitvi. Pri obeh je opaziti, da je prišlo do nenadnega poslabšanja zdravja, kar ju je prisilo, da zapustita svoje domače okolje. Pri sogovornici, ki se je preselila v dom takoj po bolnici, so opazni večji negativni občutki, saj omenja, da ji je bilo zelo hudo in da je rabila kar nekaj časa, da se je navadila. Pri tretji sogovornici so bili ravno tako opazni negativni občutki ob selitvi, kljub temu da je sama prosila za preselitev. Zanja namreč ni prosila, ker bi si želela priti v dom, ampak zato, ker zaradi nenadnega poslabšanja zdravja, ni videla druge rešitve.

Ugotovitve moje raziskave se ne skladajo z raziskavo Mali (2004) v trditvi, da starostniki niso imeli pred prihodom nikakršnih informacij glede doma in da so bili ob vselitvi prepuščeni samim sebi. Ena sogovornica je dom že zelo dobro poznala zaradi starejših sester, ki so bivale v njem, drugi dve pa sta pridobili informacije od svojih otrok. Kljub temu da je bil njun prvi stik z domom tisti dan, ko sta se vanj preselili, sta ga spoznali preko slik in poznali sta njegovo delovanje, saj so se otroci pozanimali namesto njiju. Da ni dobila nikakršnih informacij glede doma, lahko rečemo samo za mamo sogovornice F, saj v odločitev ni bila vključena, ampak je bila z njo samo seznanjena. Poleg tega se zaposleni trudijo spoznati vsakega posameznika posebej, skušajo spoznati njihovo življenjsko zgodbo, da se jim v skladu s tem približajo in jim tako omogočijo čim lažji prehod.

Mali (2004) navaja, da kvaliteta življenja stanovalcev temelji na odnosnem sistemu, ki je večslojen. Odnosni sistem se nanaša na odnos med stanovalci in zaposlenimi, odnos med stanovalci in svojci in odnos med zaposlenimi in svojci. Dober odnosni sistem (odsotnost konfliktov) bistveno pripomore h kvalitetnemu delu in zadovoljstvu na vseh slojih sistema.

Na podlagi pripovedi stanovalcev in tudi svojcev lahko rečemo, da so odnosni sistemi dobri. Stanovalke navajajo prijaznost vseh zaposlenih, njihovo skrb in ustrežljivost. Svojci izpostavljajo dobro sodelovanje s socialno delavko ob prvem stiku z domom in njihovo opažanje dobrih medsebojnih odnosov med zaposlenimi in stanovalci.

Kot sem omenila že v teoretičnem delu, imajo ljudje možnost prejemati pomoč iz formalnih ali neformalnih socialnih mrež. Formalne mreže predstavljajo razni javni in zasebni zavodi, neformalne pa družina, prijatelji ali znanci. Najpomembnejši vir pomoči pa še vedno predstavljajo svojci (Hvalič Touzery, 2006). Osebe, s katerimi sem se pogovarjala potrjujejo, da so svojci še vedno najpomembnejši vir pomoči. Kljub temu da dve stanovalki nista želeli, da bi njihovi otroci ali prijatelji popolnoma skrbeli za njiju, so še vedno imeli zelo veliko vlogo pri procesu pomoči. Ena sogovornica omenja skrb sina za formalne zadeve (npr. finance), druga pa omenja skrb hčere in prijateljice pri preskrbi za hrano, pomoč ob poslabšanju zdravja in skrb za preselitev v dom. Tretja sogovornica pa omenja popolno odvisnost od hčere, saj je hči skrbela za vse (higieno, kuhanje, pospravljanje itd.). Do enakih rezultatov pridemo po pogovoru s svojci, saj so bili vsi trije v vlogi oskrbovalca. Izmed treh intervjujev s svojci pa si je samo ena oseba delila odgovornost skrbi s svojo sestro. Ostala dva sogovornika sta bila v tej vlogi sama.

Materialna preskrbljenost in zdravje posameznika sta tesno povezana s kakovostnim staranjem. Vendar je pomembno upoštevati bolezen in onemoglost posameznika, saj je onemoglost starega človeka vsakdanje dejstvo, pred katerim si nima smisla zatiskati oči (Ramovš, 2003).

Ramovš (2003) navaja, da mora človek v starosti veliko pozornosti posvečati tudi skrbi za višje človeške razsežnosti, saj so človekove razsežnosti in potrebe enako pomembne za kakovostno staranje kakor materialna preskrbljenost in zdravje. Na podlagi tega dobimo dva pogoja kakovostnega staranja, in sicer: 1. upoštevanje celotnega človeka z vsemi njegovimi razsežnostmi in potrebami, zmožnostmi in nalogami; 2. upoštevanje dejstva, da je vsak človek edinstven in enkratni.

Starejši kot je posameznik, bolj je izoblikovan v edinstveno in enkratno osebo. Posledično ima pomen kakovostnega staranja za vsakega posameznika drugačen pomen.

Vse aktivnosti znotraj doma so usmerjene v kvaliteto bivanja. Vsakemu novemu stanovalcu pomagajo sprejemati nov način življenja v domu starejših občanov. Stanovalcev se ne sili v razne dejavnosti, vendar se jih k temu spodbuja, saj želijo, da svoj čas preživijo kar se da aktivno. Stanovalci se sami odločijo, v katere aktivnosti se bodo vključili. Vse tri sogovornice, ki živijo v domu za ostarele, so izpostavile, da se udeležujejo raznih aktivnosti, ob tem pa so izrazile veselje, saj si z aktivnostmi zapolnijo čas, kar pripomore k temu, da jim ni dolgčas. Izpostavile so telovadbo, pevske vaje in sprehode. Tudi po pogovoru s socialno delavko je opazno, da se uslužbenci doma trudijo vsakega stanovalca posebej spoznati, ugotoviti, kakšen tip človeka je, zato da se mu lahko čim bolj prilagodijo in mu olajšajo prehod iz domačega okolja v dom za starejše.

Sodobna oskrba starih ljudi upošteva potrebo starostnikov po neodvisnosti in možnosti odločanja o svojem življenju, hkrati pa ne moremo kakovostno živeti, če nismo povezani s svojimi bližnjimi. Za to, da starostniki lahko uveljavljajo svoj glas, morajo biti vključeni in morajo se povezovati z drugimi. Soustvarjanje odnosov z drugimi ključno vpliva na kakovostno življenje starostnika (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018).

Avtonomija v starosti je pogostokrat spregledana tako s strani strokovnjakov, kot s strani stanovalcev, saj je ne prepoznavajo kot ključno za kakovostno življenje. Raziskava Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018) kaže, da do omejitev pri izražanju avtonomije pride predvsem v primerih, kjer se starostnik srečuje z boleznijo ali poškodbo, zaradi katere je odvisen od pomoči drugih. Hujša kot je bolezen ali poškodba, manjša je avtonomija. Vseeno pa je

pomembno omeniti, da so nekateri domovi že razvili načine za odpravo teh omejitev. Pri odpravljanju omejitev imajo predvsem pomembno vlogo strokovnjaki, ki imajo ustrezno znanje, da zaznavajo, kadar pride do omejitev avtonomije, in pomembni drugi (svojci, prijatelji), ki jim starostnik zaupa. Ena izmed metod, ki ima pomembno vlogo pri odpravi omejevanja avtonomije je, na primer, osebni načrt posameznika.

Po pogovoru s socialno delavko je opazno, da se uslužbenci doma trudijo vsakega stanovalca posebej spoznati, ugotoviti kakšen tip človeka je, zato da se mu lahko čim bolj prilagodijo in mu olajšajo prehod iz domačega okolja v dom za starejše. Pomembno je izpostaviti, da pri spoznavanju posameznika sodelujejo vsi zaposleni, naloga ne pade samo na ramena socialne delavke. Tako se lahko novega stanovalca veliko hitreje spozna, veliko hitreje se ugotovi, katere stvari mu ustrezajo in katere ne. Neupoštevanje avtonomije pa lahko zaznamo v primeru sogovornice F. Sogovornica F je povedala, da mama ni bila vključena v odločitev o spremembi okolja, zaradi tega, ker je bila njena demenca že tako huda, da ne bi razumela.

Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018) navajajo, da je drugi vidik avtonomije, ki je možnost izbire, veliko bolj opazen pri ljudeh, ki živijo v domačem okolju. Starostniki, ki živijo v domovih starejših občanov, imajo možnost izbire, ki je omejena na institucijo, v kateri živijo. Potrebno bi bilo nameniti več pozornosti na zaznavanje, kako lahko razširimo področja izbire, saj bi s tem pomembno vplivali na kakovostno življenje znotraj doma. Tretja dimenzija avtonomije je enakopravnost odnosov med zaposlenimi in stanovalci. Iz raziskave Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018) je razvidno, da se zaposleni trudijo vzpostaviti čim bolj enakopraven odnos tako, da se trudijo upoštevati njihove želje in jih spoštovati. Pri tem bi k sodelovanju lahko povabili še svojce oziroma pomembne druge stanovalcev, prostovoljce in širše lokalno okolje, ter si s tem zagotovili nova področja rešitev, ki bodo pomembno prispevale k manjšemu omejevanju avtonomije.

Ugotovitve moje raziskave potrjujejo, da so starostniki odvisni od dejavnosti, ki so jim nudene znotraj doma. Stanovalci so tako rekoč zaprti znotraj doma, razen občasnih izletov, ki jih organizirajo zaposleni doma ali v primeru, da imajo starostniki svojce, ki jih občasno vzamejo izven doma.

Pomemben del sodelovanja med zaposlenimi, stanovalci in svojci je participacija.

Participacija se nanaša na vključevanje pogledov in stališč tistih, ki so vključeni v procese odločanja. Direktna participacija pomeni, da pri sprejemanju odločitev neposredno sodelujejo vsi stanovalci, npr. ponekod prirejajo okrogle mize za stanovalce in sorodnike na tri mesece.

Neformalne participacije pa obsegajo priložnostno osebno sporočanje pritožb ali predlogov direktorju, socialni delavki ali vodji enote (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018).

Socialna delavka v intervjuju omenja sodelovanje s svojci, v primerih, ko ima starostnih težak prehod iz domačega okolja v dom za starejše. S svojci skušajo doseči načrt ali dogovor, kako bi se lahko starostniku pomagalo. Pri njenem odgovoru pa ni najbolj jasno, ali so tudi starostniki del pogovorov, ki jih ima socialna delavka s svojci ali ne. Navaja, da upoštevajo želje starostnikov, če npr. ne želijo sodelovati pri aktivnostih, ravno tako pa ni jasno ali skušajo s stanovalci, ki nimajo želje po vključevanju v aktivnosti, doseči kakšen drugačen dogovor (npr. pogovor o tem, kakšne so njihove želje) ali ne.

Tisti domovi, ki jim je uspelo uveljaviti participacijo kot svojo osrednjo idejo in zavezo, se pravi, da zaposleni ne sprejemajo nobenih odločitev o posamezniku brez njegovega glasu, so napredni domovi. V konceptu participacije se avtomatično zagotavlja tudi avtonomija, zagovorništvo in individualna oskrba, saj so vsa tri področja sestavni del participacijskega koncepta oskrbe (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018).

8 POVZETEK UGOTOVITEV IN PREDLOGI

Iz moje raziskave lahko povzamem naslednje sklepe:

- Dokler so starostniki sposobni skrbeti zase v svojem domačem okolju, se redko odločajo za namestitev v dom za starejše občane.
- Glavni vzrok za preselitev v dom za starejše občane je poslabšanje zdravstvenega stanja zaradi bolezni ali poškodbe do te mere, da postane človek odvisen od pomoči iz okolja. Osebe, ki se same odločijo za preselitev v dom, imajo bolj pozitivne izkušnje ob vselitvi in lažji proces prilagajanja na novo življenje znotraj doma, za razliko od tistih, ki so v to bili prisiljeni zaradi nenadnega poslabšanja zdravja ali nenadne poškodbe.
- Odnosi med zaposlenimi in stanovalci so zelo dobri, kar bistveno pripomore k bolj kvalitetnemu življenju stanovalcev.
- Redni stiki s svojci in razne aktivnosti znotraj doma, ki stanovalcem zapolnijo čas pripomorejo k bolj kvalitetnemu življenju stanovalcev.
- Stanovalke so bile pred prihodom v dom seznanjene o razmerah bivanja, bodisi iz lastnih izkušenj, bodisi iz posrednega pridobivanja informacij s strani svojcev.
- Neformalna socialna pomoč je še vedno najpomembnejši vir pomoči. S formalnimi oblikami pomoči so tako stanovalci kot njihovi svojci slabše seznanjeni.
- Kot glavno spremembo med domačim okoljem in domom za starejše so stanovalke izpostavile, da je v domu poskrbljeno za oskrbo in potrebno pomoč, se je pa potrebno navaditi na sostanovalce in vdor v zasebnost s strani negovalcev.
- Zaposleni v domu se trudijo življenje v institucionalnem varstvu kar se da približati potrebam posameznika. Stanovalci imajo celotno paleto aktivnosti od telovadbe do ustvarjanja, poskrbljeno pa je tudi za tiste, ki pa si želijo več samote in več časa zase. V dejavnosti jih nihče ne sili in so popolnoma prostovoljne.

Iz napisanih sklepov povzemam naslednje predloge, in sicer predlagam, da se še naprej spodbuja vključevati svojce pri raznih aktivnostih znotraj doma. Medgeneracijsko sodelovanje ima velik pozitiven vpliv na kvaliteto življenja starejših. Hkrati je pomembno, da se medgeneracijsko povezovanje vzpostavlja in krepi v sproščenem vzdušju, ob aktivnostih, kot so sprehajanje, kartanje, ustvarjanje in vrsto drugih. Poleg tega bi predlagala boljšo informiranost ljudi o formalnih oblikah pomoči za starejše občane, ki niso institucionalno varstvo. Tako bi lahko starostnik ostal več časa v svojem domačem okolju, kljub odvisnosti od pomoči drugih, hkrati pa bi se razbremenilo svojce, ki pomoč nudijo. H kakovostnem

življenju znotraj doma pa pomembno vpliva tudi avtonomija starostnika. Pomembno je, da se starostnika vključuje v vse pogovore, katerih tema je njegovo bivanje v domu starejših občanov. Svojcem bi predlagala, da se za odločitve, kot je preselitev v dom, odločijo skupaj s starostnikom. Potrebno je upoštevati mnenje in želje starostnika glede tega, katero obliko pomoči bi si želel in kaj mu je pomembno pri izbiri same oblike pomoči. Poleg tega je potrebno bolj krepiti sodelovanje, ki vključuje socialno delavko, svojce in stanovalca. Domom za starejše bi predlagala, da razširijo nabor aktivnosti, ki jih nudijo. Čim večkrat bi bilo potrebno vključiti zunanje organizacije ali skupnosti, da imajo stanovalci čim več priložnosti širiti oziroma krepiti svoje socialne mreže, hkrati pa zunanje organizacije lahko nudijo nove perspektive, sveže ideje.

9 UPORABLJENA LITERATURA

- Ambrožič, M., & Mohar, Š. (2014). Metode socialnega dela s starimi ljudmi in njihova uporaba pri delu z ljudmi z demenco. *Socialno delo*, 54(1). Pridobljeno s 1.2.2023 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Metode_URN_NBN_SI_DOC-TNZWSYUY.pdf/2019011711022871/
- Beauvoir, S. (1970). *Starost I. Stališče zunanosti*. Ljubljana: OPRO, Zavod za aplikativne študije.
- Brodnik M (2020). Čedalje več starejših (65+) ocenjuje svoje zdravstveno stanje kot dobro. Pridobljeno s 12.12.2022 s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9076> .
- Bukovec, M. (2015). Ugotavljanje vpliva stanovalcev na kakovost storitev v domu starejših občanov. *Socialno delo*, 54(1). Pridobljeno s 30.10.2022 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-8BIOBP0Y>
- Cafuta, J. (1997). Starost in starostniki v domovih za stare. *Socialno delo*, 36(2). Pridobljeno s 21.12.2022 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Starost_URN_NBN_SI_DOC-8V6Y2NWB.pdf/2019042300004245/
- Crandall, R. (1991). *Gerontology: A behavioral science approach*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Crawford K., & Walker, J. (2008). *Social work with older people*. 2nd ed. Exeter: Learning Matters Ltd.
- Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2020). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Dragoš, S. (2000). Socialne mreže in starost. *Socialno delo*, 39(4/5). Pridobljeno s 31.1.2023 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DUNY3WLO/ddbfab0d-63a8-4005-b1bb-7c41767c67bd/PDF>
- Erenda, I., Suklan, J., & Roblek, V. (2014). Sodelovanje med mlajšo in starejšo generacijo v Celjski regiji. *Socialno delo*, 53(1). Pridobljeno s 7.12.2022 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Sodelovanje_URN_NBN_SI_DOC-STCV7JBO.pdf/2019011712201448/

Filipovič Hrast, M., & Hlebec, V. (2015). *Staranje prebivalstva: Oskrba, blaginja in solidarnost* (str. 59-70). Pridobljeno s 18.5.2023 s https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/zalozba/staranje_prebivalstva_pdf.pdf

Hlebec, V. (2003). Socialna omrežja starostnikov v Sloveniji. *Družboslovne razprave*, 19(43). Pridobljeno s 15.1.2023 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-1BLFYZJG>

Hlebec, V. (2013). Razvoj in spremembe v tipologiji socialne oskrbe na domu. *Socialno delo*, 52(1). Pridobljeno s 5.1.2023 s <https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Razvoj-2013-1.pdf/2019032521503455/>

Hlebec, V. (Ur). (2009). *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej.

Hvalič Touzery, S. (2006). Vloga družinskih članov pri oskrbi starih ljudi. *Socialno delo*, 45(1/2). Pridobljeno s 1.2.2023 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PYWLSCIU/8fbb8c65-b1e1-4c50-8717-f3954dc4c473/PDF>

Imperl, F. (2012). *Kakovost oskrbe starejših-izziv za prihodnost*. Logatec: Firis Imperl & Co.

Inštitut Antona Trstenjaka. (2010). *Socialna mreža*. Pridobljeno s 15.1.2023 s <https://www.inst-antonatrstenjaka.si/gerontologija/slovar/1433.html>

Janjilović, D. (2023). *Uporabniška perspektiva starih ljudi o bivanju doma v prihodnosti* (Magistrsko delo). Pridobljeno s 17.5.2023 s <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=166417&lang=slv>

Kambič, J. (1998). Institucionalni vidiki življenja v domovih za stare ljudi. *Socialno delo*, 37(2). Pridobljeno s 30.10.2022 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BPHWJQ8T/f678d0c0-e931-48f2-b9d1-c1a1acb8ac63/PDF>

Kornhauser, A., & Mali, J. (2013). Priprava starega človeka na življenje v domu za stare ljudi. *Socialno delo*, 52(8). Pridobljeno s 30.10. 2022 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Priprava_URN_NBN_SI_DOC-KGI8VVKO.pdf/2019032619190868/

Kunšek, S., & Podlesnik, K. (2009). *Soočanje socialnih delavcev in svojcev s pojavom demence v občini Šentjur* (Diplomsko delo). Pridobljeno s 15.1.2023 s [file:///C:/Users/anc_i/Downloads/kunsek_sabina_podlesnik_kristina_N5025%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/anc_i/Downloads/kunsek_sabina_podlesnik_kristina_N5025%20(1).pdf)

Macuh, B. (2016). *Vpliv družine in svojcev na kakovost življenja starostnikov*. Pridobljeno s 20.1.2023 s

https://www.researchgate.net/publication/305302173_Vpliv_druzine_in_svojcev_na_kakovost_zivljenja_starostnikov

Macuh, B. (2017). *Življenjski slog starostnikov v domovih za starejše*. Maribor: Kulturni center.

Mali, J. (2004). Kvaliteta življenja in zadovoljstvo stanovalcev in zaposlenih v domu starejših občanov. *Socialno delo*, 43(2/3). Pridobljeno s 13.4.2023 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Kvaliteta_URN_NBN_SI_DOC-QAUUM06O.pdf/2019022714480160/

Mali, J. (2006). Koncept totalne ustanove in domovi za stare. *Socialno delo*, 45(1/2). Pridobljeno s 13.4.2023 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SNFZ9ITE/e16c701c-84f2-4513-96f6-706d696033c9/PDF>

Mali, J. (2008). *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mali, J. (2011). An example of qualitative research in social work with older people: the history of social work in old people's homes in Slovenia. *Collegium antropologicum*, 35(3). Pridobljeno s 20.5.2023 s <https://hrcak.srce.hr/file/107424>

Mali, J. (2013). Socialno delo z ljudmi kot specializacija stroke. *Socialno delo*, 52(1). Pridobljeno s 20.1.2023 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Socialno_URN_NBN_SI_DOC-TWJ8V0FM.pdf/2019032522483030/

Mali, J. (2016). Old age-the prime and neglect of social work. *Dialogue in praxis*, 5(18). pridobljeno s 20.5.2023 s file:///C:/Users/anc_i/Downloads/Old%20Age%20%E2%80%93%20the%20Prime%20and%20Neglect%20of%20Social%20Work.pdf

Mali, J., Grebenc, V., & Šabić, A. (2013). Peta mednarodna konferenca socialnih delavcev v Trogirju. *Socialno delo*, 52(1). Pridobljeno s 19.5.2023 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Socialno_URN_NBN_SI_DOC-QYIH9ESM.pdf/2019032523445130/

Mesec, B. (2019). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II (skripta)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Milošević Arnold, V. (2003). *Socialno delo s starimi ljudmi. Izbrani članki in referati*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2021). *Veljavni predpisi*. Pridobljeno s 30.1.2023 s <https://spot.gov.si/sl/dejavnosti-in-poklici/dejavnosti/institucionalno-varstvo-starejsih-oseb-v-oskrbovanih-stanovanjih/>

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2023). *Veljavni predpisi*. Pridobljeno s 29.5.2023 s <https://www.gov.si teme/socialnovarstveni-programi/>

Mlakar, K., & Prapertnik, A. (2013). Vloga socialnega dela pri zagotavljanju kakovosti življenja osebam z demenco in njihovim svojcem. *Socialno delo*, 52(4). Pridobljeno s 20.5.2023 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Vloga_URN_NBN_SI_DOC-QJLYPSV6.pdf/2019011718280069/

Nagode, M., Kovač, N., & Lebar L. (2013). Socialna oskrba na domu v mreži javne službe in zunaj nje. *Socialno delo*, 52(6). Pridobljeno s 21.12.2022 s <https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Socialna-2013-6.pdf/2019032709153411/>

Nagode, M., Kovač, N., Lebar, L., & Rafaelič, A. (2019). *Razvoj socialne oskrbe na domu: od besed k dejanjem*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo

Nared, J. (2019). Uvodnik. V: J. Nared, K. Polajnar Horvat, & N. Razpotnik Visković (ur.), *Demografske spremembe in regionalni razvoj* (str. 11-13). Pridobljeno s 17.5.2023 s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-X5KPTLES/094bbb4a-65ef-4bd6-ac37-377a047c5f31/PDF>

Pahor, M., & Hlebec V. (2006). Socialna omrežja in zdravje: spremembe v Sloveniji. *Zdravstveno varstvo*, 45(4). Pridobljeno s 16.5.2023 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-B7ZM1ZGX/635c6a7d-8571-4e16-b5b4-303601b612bd/PDF>

Pečjak, V. (2007). *Psihologija staranja*. Bled: samozaložba.

Podobnik, U. (2009). *Sprememba življenja po prehodu v dom upokojencev* (Diplomsko delo). Pridobljeno s 10.4.2023 s [file:///C:/Users/anc_i/Downloads/podobnik_urska_N5074%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/anc_i/Downloads/podobnik_urska_N5074%20(2).pdf)

Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.

Ramovš, J. (2011). Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji: Predstavitev raziskave prebivalstva Slovenije, starega 50 in več. *Inštitut Antona Trstenjaka*, 14(2). Pridobljeno s 7.12.2022 s <http://www.inst-antonatrstenjaka.si/slike/969-1.pdf#search=%22ramov%C5%A1%22>

Ramovš, J. (2017). Dnevni center za starejše. *Kakovostna starost*, 20(1). Pridobljeno s 20.5.2023 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-8SHO2T95/ed5c0c80-9827-444f-8345-fd784dc9e844/PDF>

Ramovš, J., Kladnik, T., & Knific, B. (1992). Skupine za samopomoč starih. *Socialno delo*, 31(1/2). Pridobljeno s 30.10.2022 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-MTO9RJBE/b2466014-4c0c-4a76-a767-72e9117b62e6/PDF>

Ramovš, J., Lipar, T., & Ramovš, M. (2012). Oskrba onemoglih ljudi. *Inštitut Antona Trstenjaka*, 15(3). Pridobljeno s 8.12.2022 s <http://www.inst-antonatrstenjaka.si/slike/1258-1.pdf#search=%22ramov%C5%A1%22>

Ray, M., Bernard, B., & Phillips, J. (2009). *Critical issues in social work with older people*. New York: Palgrave Macmillan.

Ušeničnik, M. (2000). Priprava na upokojitev. *AS. Andragoška spoznanja*, 6(1). Pridobljeno s 6.12.2022 s [file:///C:/Users/anc_i/Downloads/%23%23common.file.namingPattern%23%23%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/anc_i/Downloads/%23%23common.file.namingPattern%23%23%20(2).pdf)

Vovk Korže, A., Golobovnik N., & Križan, J. (2011). Staranje prebivalstva in izzivi dolgotrajne oskrbe: Nove priložnosti zaposlovanja in dodatnega izobraževanja. *Geografski obzornik*, 58(3). Pridobljeno s 29.11.2022 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-LZX9EGPM/355d42f5-f2d7-4bf7-b2d0-0b2683457970/PDF>

10 PRILOGE

Priloga 1: Smernice intervjuja za starostnike

Kakšni so razlogi za preselitev v dom?

Kako ste doživljali preselitev v dom?

Kaj vam je pomagalo pri tem, da ste se uspešno prilagodili na novo življenje?

Ali, če se niste uspeli prilagoditi, kaj bi vam pomagalo pri tem?

Priloga 2: Smernice intervjuja za svojce

Ali ste pred preselitvijo v dom bili v vlogi oskrbovalca?

Ste pred vselitvijo v dom preizkusili kakšne druge oblike pomoči?

Kakšen je razlog, da je prišlo do namestitve starostnika v dom?

Kako dojemate dom za stare zdaj, v primerjavi s časom preden je bil starostnik v domu?

Kako vi vidite svojo vlogo v življenju starostnika zdaj?

Kakšna je vaša izkušnja sodelovanja s socialno delavko doma?

Priloga 3: smernice intervjuja za socialno delavko

Kako bi s svojimi besedami opisali svojo vlogo v domu za stare?

Kakšne so vaše izkušnje s starostniki, ki se na novo preselijo v dom?

Na kakšen način pomagate, da se starostniki lažje navadijo na življenje v domu?

Kakšne so vaše izkušnje sodelovanja s svojci starostnikov?